

SPRAWOZDANIE

DYREKTORA C. K. TARNOPOLSKIEGO GIMNAZYUM

za rok szkolny

1 8 8 1.

T R E Ś Ć :

1. Stanowisko Rittera w historii geografii. Napisał Stanisław Majerski, zastępca nauczyciela.
2. Część administracyjna przez dyrektora.

WE LWOWIE.

I. Związkowa drukarnia.

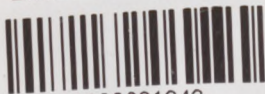
1881.

103743 II

1881

Biblioteka Jagiellońska

1002681943

Stanowisko Rittera w historii geografii.

(Szkic z obszerniejszej pracy.)

Nie znam drugiej epoki, któraby tyle znakomitości postawiła na arenie działalności ludzkiej, co wiek XVIII. W ścisłe formy religijne, polityczne, społeczne ujęte życie, podniecone nowymi zasadami, na wszystkie strony rwało swe więzy i świeżością tryskało. Uczeni otwierali nowy świat; a wszystko, co go choć odczuć mogło, garnęło się do niego. Pośród wielu piszących stały pomnikowe postaci, jakby ogniska, od których ruch wychodził i w których się całe społeczeństwo odzwierciedlało. Pośród nich stoi Karol Ritter, twórca nowszej geografii, którego główna działalność na wiek XIX. przypada. Urodzony 1779 r. w Quedlinburgu, odebrał początkowe wychowanie w Schnepfenthalu pod kierownictwem Guts-Muts'a ¹⁾, później nauczyciela w sławnej szkole sznepfentalskiej. Guts-Muts rozprawami pedagogicznymi obalał system pamięciowego uczenia się martwych nazw geograficznych, był pierwszym rzucającym podstawę do nauki gimnastyki. Szkoła ta zarówno miała na oku rozwój duchowy jak cielesny. Błędem jej było, że jeszcze więcej zwracała uwagi na polityczną geografję niż fizyczną; kierunek jej zwrotu ku naturze jednak nie pozostał bez wywarcia wpływu na wcale miernego ucznia sznepfentalskiego, Rittera.

¹⁾ Pisał w r. 1810 „Handbuch der Geographie“, r. 1819 „Abriss der Erdbeschreibung“, a r. 1835 „Methodik der Geographie“. Pestalozzi zajmował się także geografją dla swych uczniów.

Stary system pedagogiczny leżał obalony u nóg Emila Rousseau'a, co żyło rzucało się na pole wychowania, szkoła Basedowa przyrzekała bombastycznie zgotować nową, lepszą przyszłość swym systemem. W Hali pod Niemeyerem oddawał się także i Ritter pedagogii, poczem został nauczycielem prywatnym; później widzimy go jako profesora historyi powszechniej na uniwersytecie w Berlinie, jako nauczyciela statystyki w szkole wojskowej, wreszcie jako członka akademii i autora rozpraw geograficznych, umieszczanych w rocznikach akademii ²⁾ Już wtenczas zyskał sobie sławę sławnego geografa, gdy wydał r. 1804—1807 w dwóch tomach dzieło: „Europa“. Die Erdkunde im Verhältniss zur Natur und zur Geschichte des Menschen, oder allgemeine vergleichende Geographie“, poświęcone Guts-Muts'owi i Pestalozzi'emu w 19. tomach a 23. częściach, zjednało mu imię ojca geografów. Geografią czasem odtąd nauką Rittera nazywano. Nadto wydał: „Vorhalle europäischer Völkergeschichten vor Herodot, Berlin 1820; Die Stupa's oder die architektonischen Denkmale an der indobaktrischen Königsstrasse und die Kolosse von Baniyan, Berlin 1838; Einleitung zur allgemeinen vergleichenden Geographie und Abhandlungen zur Begründung einer mehrwissenschaftlichen Behandlung der Erdkunde, Berlin 1852“. Jego wykłady ogłosił Daniel w Berlinie 1851 r. pod tytułem: „Geschichte der Erdkunde und der Entdeckungen; Allgemeine Erdkunde“ r. 1862, a wspomnianą „Europa“ r. 1863. Ritter napisał także dla szkoły geografię „Erdbeschreibung für Gymnasien“.

Aby ocenić jego wartość, należy wydostać z jego prac przewodnie myśli i zasady, rzucić pogląd na dawnych geografów i wykazać wpływ na następców, a gdy to zrobimy, osiągniemy w rezultacie znaczenie jego w geografii.

Każdemu narodowi, uczy Ritter, dana jest właściwość od wyższej istoty, a świadomość jej stanowi powołanie i

²⁾ Schmidt, Gesch. d. Pädag. III. 634. Cramer. Ein Lebensbild nach seinem handschriftlichen Nachlass. Augsburg 1864, 1870. Drugie wydanie z r. 1875, Augsburg. Gage The life of Carl Ritter, London 1869.

dzielność jego. Właściwość zaś ta może być poznana z istoty samego narodu, ze stosunku do otoczenia, a ponieważ żaden naród nie może być pomyślany bez państwa i ojczyzny, więc i ze stosunku do państwa i ojczyzny. Wpływ natury na społeczeństwo jest tém widoczniejszy, że tu masy na masy działają.³⁾ Dla okazania rozwoju człowieka należy rozpatrzeć się w terenie jego działalności, t. j. w życiu natury i uchwycić jój obraz ze wszystkimi jój siłami i potęgami. Tylko poznanie swych sił i warunków rozwoju prowadzi człowieka do doskonałości⁴⁾; bez téj świadomości działanie udać się nie może. W skutek porządku bożego wstępuje człowiek do życia pod wpływem rozumu i natury. Każdy organizm kształtuje się pod wpływem wrodzonej właściwości i zewnętrznego otoczenia, a te zewnętrzne czynniki podobne są do Boga niewidomie wszystkiém kierującego. Człowiek ulega wpływowi natury, ale i na nią wpływ wywiera. W objawach etnograficznych nie mógł ród ludzki odstąpić od ogólnego biegu natury. Pierwotnie był on wedle woli bożej harmonijnie rozsiedlony po ziemi. Jego rozwój duchowy był innym prawom nie wyłącznie ziemskim poddany. Aby się stać obywatelem ziemi, musiał się wpiérw rozrodzić, a potém wznieść się nad naturę usiłował. Rozwój przybyłego ludu daje miarę, ile swego nowa ojczyzna do rozwoju przybysza podała. Za ziemską i materyalną byłoby zasadą, gdyby się twierdziło, że człowiek tém tylko być może, czém go zrobią okoliczności i natura kraju. Nauka Platona o zupełnej niezawisłości człowieka od przyrody jest drugą przeciwną ostatecznością.⁵⁾ Rittera zadaniem jest przedstawić naturę w głównych, istotnych rysach jako ojczyznę człowieka z wpływami na duchowy i cielesny rozwój jego⁶⁾, wykazać zachodzący stosunek pomiędzy różnymi przestrzeniami i przytoczyć zdania o naturze, jak ona w pojęciu ludzi dawniej wyglądała, a jak dziś. Dawniej daty historyczne i statystyczne oraz nazwiska gru-

³⁾ Ritter Die Erdkunde, str. V. tom I.

⁴⁾ Ritter D. Einleit. 4. Die Erdk. 2. tom I.

⁵⁾ Ritter Europa 4. I.

⁶⁾ Die Erdkunde V. tom I.

powano wedle logicznego związku, a nie wedle prawa przyrodzonego, czego on piérwszy się podejmuje. Jak badanie języka lub filozofia są umiejętnościami, tak nią winna być i geografia; przy jój traktowaniu używał będzie sposobu induktywnego, teoryi nie postawi *a priori*, ale jój będzie szukał w zjawiskach przyrody, a przedmioty geograficzne nie luźnie, ale we wzajemnym wewnętrznym związku przedstawi.⁷⁾ Pójdzie od szczegółu do ogótu, od przypadkowości do istotnego prawa. Z zestawienia podstawnych typów może wyjść dla geografii naturalny system. Podstawa jego winna być idealna, czego martwój naturze nie dostaje; ta zaś nie leży w prawdzie jakiegoś pojęcia, lecz w ogólnej treści wszystkich prawd, a więc w zakresie wiary. Postępował będzie od spostrzeżenia, a nie od mniemania do spostrzeżenia, od poszczególnych stron do jedności, od reguły do wyjątku, od gór do dolin, od źródeł do ujścia, od wegetacyi wodnej do lądowej. Zadaniem jego nie jest historia przemian tworów przyrody, ani ich badanie, ale opisanie obecnych postaci na powierzchni ziemi⁸⁾; dalej dojść, co z wyroków Bożych było przed człowiekiem zakryte, choć w naturze i w dziejach istnieje; zbadać stopień oświaty zawarowany kształtem ziemi, a przeto z góry wyznaczony w wychowawczym domu planety.⁹⁾ Przy geografii należy poprzód dobrze obznajomić się z mapą, ta bowiem staje się źródłem idei i myśli. Bramini mają przede wszystkim na oku treść, prawo; za to brakuje im formy koniecznej do rozwoju umiejętności, a ludom zachodnim przy krytyce brak wyższego ducha, któryby boską prawdę zwiastował. Chińczycy tém górują nad nami, że umieli wcześniój połączyć żywioł geograficzny z chronologią i topografią.

Wszyscy zostają pod wpływem codziennego obrotu ziemi, a przecie wschód znacznie różni się od zachodu. Azya już przez to określona, gdy się powie, że jest na wschodzie; ludzie i zwierzęta podnoszą tę różnicę.

⁷⁾ Ritter Erdk. I. J. I.

⁸⁾ Erdk. II. 4.

⁹⁾ Erdk. XII. str. X.

Wybrana na kolebkę rodu ludzkiego, inaczej została od innych części ziemi uposażoną przez Opatrzność; faktem jest, że oświata rozchodziła się od środka ku obwodowi, ten środek też przez różnokształtność powierzchni stał się bodźcem do rozwoju pierwszych ludzi. Był to raj biblijny. Najważniejsze wydarzenia dziejowe zawisły od stosunków miejscowości; wychodziły na zewnątrz dolinami, rzekami itp. ¹⁰⁾ Jednostajność przyrody Chin ujednostajniła stosunki społeczne i polityczne Chińczyków. Egoizmem, różnicą stanów, wykształceniem i t. p. podzieleni jak kraj kanałami i wodami. Handel herbatą sięgający do wszystkich kątów cywilizowanego świata, zdaje się być przeznaczony na przemianę stosunków ludu jęj ojczyznę zamieszkujących.

Dla rozwoju człowieka jest Europa prawdziwym darem nieba, nie posiada takich przepaścistości jak Azja. Zbliżenie jęj do Azji i Afryki umożliwia wymianę płodów. Cieśniny znoszą odległość od siebie wielkich wód. Germańska Europa jest tak pośrednikiem klimatycznym dla całej Europy, jak duchowym. Wschodnia Europa bez bogatego Uralu nie rozwinęłaby się tak jak dotąd; Rossya nie mogłaby stworzyć takiej potęgi. Przesmyki alpejskie są od najdawniejszych czasów okolicami kultury. Umysł Greków wziął pierwsze pożywienie w piękności przyrody. Trzy południowe półwyspy wskazują na trzy pomosty pochodzenia ludów od wschodu ku zachodowi. Jak człowiek zależy od natury, dowodem tego Kastylia, która z braku wody stała się krajem wietrznych młynów. Północna Francya krajem chowu bydła, gdy zachodnia górnictwa, przemysłu. ¹¹⁾ Rozwinięcie wybrzeży tylko w pewnych razach działa na kulturę.

Rzeki rozkładają się szeroko jako pośredniki wyżyn i oceanów. Działają wedle mechanicznych praw ekspansji i są działaczami w utrzymaniu harmonii natury; głębokość ziemi z powierzchnią, tę z atmosferą, południe z północą, wschód z zachodem zaprzyjaźniają i różne części ziemi od

¹⁰⁾ Erdk. II. 3—72.

¹¹⁾ Europa, 32, 125, 126, 133, 299, 351.

siebie rozłączone ze sobą kojarzą. Im na niższym stopniu cywilizacyi znajduje się człowiek, tém więcej ulega wpływowi natury. Mieszkańcy miast uwalniają się od tego wpływu.

Nieustalonym pojęciom geograficznym nadaje Ritter pewność i jasność, utrwała terminologią; po raz pierwszy otwiera miejsce przy geografii dla statystyki. Dla scharakteryzowania jakiej części ziemi doszukuje głównego pnia, z którego reszty lądu wychodzą; kształty przyrównuje do figur geometrycznych, a nie jak dotąd do postaci człowieka, zwierząt, roślin. Odtąd ten sposób przyjęty, używany jest obecnie. Przy opisie postępuje tak, że podaje najpierw pogląd ogólny na wyżyny, potem opisuje poszczególne pasma gór, niziny, wody, roślinność, płody mineralne, rozprawia o atmosferze, klimacie, o człowieku, warunkach jego egzystencji, zatrudnieniu, przemyśle, zwyczajach, obyczajach, ubiorach, przekonaniach religijnych, jego podaniach; stara się podać właściwości etnograficzne przez porównanie rysów mieszkańców, dochodzi czasem do rozłożenia szczepu na części składowe; rozprawia o języku, porównuje podobne i etymologicznie dochodzi do pnia, z którego języki pochodzą. Podaje historią odcyfrowania starych pism i sam stara się je odczytać; przy oświacie przywodzi całą mniej znaną literaturę, jak np. ormiańską lub nepalską. Dla okazania, jak człowiek zużytkował teren dla celów wojennych, przytacza historią wojny z wszelkimi nieraz szczegółami, posuwa się aż do tego, że i takie rozprawy, jak: „Die Revolution seit 1774 und die Gründung des neuen Kaiserthums Cochinchina“ i t. p. znajdują w tej geografii miejsce. Dodać do tego jeszcze należy, że do każdego tomu w dokładnym streszczeniu lub w całej osnowie dodaje opisy podróżników lub innych, a będziemy mieli obraz olbrzymiego nagromadzonego materiału, któremu, jak mówi wielki francuski geograf Vivien de Saint Martin, brak ścisłości i proporcji układu ¹²⁾, nad którą, jak przyznaje sam autor, z trudnością mógł panować. ¹³⁾ Czy-

¹²⁾ L'année géographique, Paris 1864, II. 28.

¹³⁾ Ritter Die Erkunde. VII. str. 7.

tając olbrzymie jego dzieło o Azji, nieraz doznaje się wrażenia, jakoby się jakąś monografią lingwistyczną, literacką lub historyczną czytało, a nie geografiją. Humboldt po przeczytaniu pierwszego tomu wyraził się, że to jest „oberflächliches Machwerk, ein heillos konfuses Buch“. ¹⁴⁾ Cóż więc dziwnego, że przy takim chaosie zapominał o przewodniej myśli i celu, do którego dążył, a gubił się w różnych monografiach; tego, co sobie założył, nie mógł przy takim stanie rzeczy do końca doprowadzić. Głęboko przejęty swym przedmiotem, z gorączkowością czytał i wciągał wszystko, co pośrednio lub bezpośrednio uważał za odnoszące się do geografii. Po napisaniu pierwszych tomów o Azji podjął się powtórnego przerobienia ich z powodu nowych wyników, nie wciągniętych do dzieła swego — a w 20 lat później na nowo w przerobieniu z tego samego powodu w latach 1822—1859 wydał. Z tego powodu choć dzieło jego straciło wielce na ścisłości, ale obudziło powszechne wszędzie zajęcie, zaznajomiło szerokie koła literackie z dawną i nową literaturą i pobudziło do nowych badań.

Przy dokładnym opisie dotąd mało znanych miejscowości zyskała i kartografia na dokładności i jasności i uległa przekształceniu; nie zadowalano się oznaczeniem miejsca wedle stron świata, ale wprowadzano ściśle wymiary matematyczne. Roku 1806 wydał sam Ritter 6 kart Europy. ¹⁵⁾ Klaproth z Berghausem wydawał 10 kart Azji, Berghaus 4 karty Chin, Grimm wydał atlas Azji w 20 kartach, Mahlmann z Zimmermannen pracowali nad mapą zachodniej Azji, Etzel z Ritterem wydał atlas do Afryki. Wówczas po raz pierwszy przy XIII. tomie Azji występuje młody Kiepert, opracowuje północną i środkową Syryę wedle najnowszych badań, a obowiązuje się do opracowania Małej Azji. ¹⁶⁾

Dalszą zasługą Ritтера jest, że wprowadził do geografii nowy system. Już w II. tomie Azji cieszy się, że mu się

¹⁴⁾ Geogr. Jahrb. VII. 550.

¹⁵⁾ Erdk. I. str. X.

¹⁶⁾ Erdk. III. str. VII i XVII.

udało z martwego nagromadzonego materiału wydostać zarodek młodej rośliny; zamiast dotychczasowego opisu rozważyć najważniejsze stosunki, których system wzniesie się na podniosły stopień umiejętności i zajmie miejsce obok geometryi, fizyologii, gramatyki i filozofii, a w XVIII. tomie spodziewa się już przez swą metodę specjalizującą wszystko podnieść świeżość poglądów i dojść do celu prędzej niż przez uogólnianie, cieszy się wzięciem w domu i za granicą. System ten znany jest pod nazwą geografii porównawczej. Polega zaś na tém, że rozważa warunki rozprzestrzenienia się roślin, zwierząt, a nawet świata nieorganicznego o tyle, o ile on dla człowieka ma znaczenie; 24 takich rozpraw jest natury fizycznej.¹⁷⁾ Nie jest jego zadaniem, powiada Ritter, nagromadzić tylko materiał i uporządkować, ale wyszukać ogólne prawa, podstawę téj różnorodności; na każdym przedmiocie geograficznym ją wykazać i na drodze czysto historycznej jedność i harmonią w pozornéj różności na powierzchni naszej ziemi w stosunku do świata przyrody i ludzi udowodnić. Tak powstaje geografia fizyczna, w której wszystkie te prawa i warunki przychodzą, pod których wpływem różnaitość rzeczy w świecie ludzkim się rodzi, rozszerza i rozwija.¹⁸⁾ Samo porównanie polega na tém, że się odróżnia od siebie kształty w przyrodzie, pień od członków, zestawia się rzeki co do długości, zagięć, ilości wody i t. p., forma, wielkość, położenie są przedmiotami porównania; Ritter dąży do wyrażenia porównania w liczbach. Drugim rodzajem porównania jest wydostanie właściwości natury jakiegoś miejsca jako wpływającego na człowieka. Trzeci rodzaj porównania Ritterowskiego polega na poznaniu niepodobieństw.¹⁹⁾ Nie pierwszy atoli Ritter uznał wpływ natury na człowieka i nie pierwszy podniósł myśl geografii, sam wczytywał się w dzieła starych pisarzy i przez nich najpierw dochodził do świadomości swego zada-

¹⁷⁾ Dr. Marthe: Was bedeutet Carl Ritter für die Geographie. Festrede, str. 22.

¹⁸⁾ Marthe przytacza list ten Rittera z r. 1815, str. 36.

¹⁹⁾ Marthe 36—39.

nia. Nim Ritter się pojawił, wiele podjęto prac w jego duchu, a tak składała się cegiełka do cegiełki, aż nareszcie całokształt geografii stanął; wpierw torowano drogę, którą nowa geografia miała stąpać.

Herodot 450 r. przed Chr. przez swe podróże wiele przekazał wiadomości o starym świecie. Ritter dopatrywał w nim zarodków geografii porównawczej. Strabo zastanawia się nad wpływem przyrody na człowieka. Twierdzi, że Europa jest najspodobniejszą do uszlachetnienia ludzi, że klimat wpływa na pewne ubarwienie skóry. Aleksandryjska szkoła uznawała także wpływ natury na człowieka. Polybius, Diodor, Tacyt, Arystoteles, Hippokrates jasno określali wpływ natury na uobyczajenie, nawet i na losy ludzi. Ptolemeus uznawał wpływ klimatu na ludzi.

Wiek średnie nie były sposobne do rozwijania nauk, a tém bardziej przyrodniczych. Duchowieństwo, w którego ręku zostawało całe wykształcenie, pracowało przedewszystkiém dla kościoła. Z klasycznego świata nie zdołało uchwycić za rzeczy lepsze, pożywniejsze, zajęła go forma i w nią wtłaczało treść chrześcijańską, wyrobiło dyalektykę, syllogistykę; treści świata klasycznego, jako pogańskiego unikano. Deptano przyrodę, jako źródło namiętności i grzechu; z tém więc o uprawie geografii mowy być nie mogło. Zapomniano o wzorach klasycznych, więc i o Strabonie, Herodocie, Ptolomeuszu. Ograniczono się w przedstawieniu budowy wszechświata na spostrzeganiu zmysłowém, na wylczeniu nazw miejscowości, a znikło naukowe przedstawienie.²⁰⁾ Dopiero Baco Werulamski²¹⁾, a po nim Reinhold Forster²²⁾ zwrócili znów uwagę na geografią; podnieśli podobieństwo figuracyi łądów. Arabowie panując na ogromnej przestrzeni od Indu, Bajkału, Kaukazu, kraju Negrów, po południowych kończynach Europy aż do Hiszpanii, mogli

²⁰⁾ Peschel Oscar Geschichte der Erdkunde bis auf Humboldt und Carl Ritter, München 1865, str. 87.

²¹⁾ Tam str. 94.

²²⁾ Tam str. 208, 402.

i rozwijali naukę geografii; jeden z uczonych arabskich wyraża się, że ją należy uprawiać jako miłą Bogu. Zetknięcie się ludów chrześcijańskich z nimi, wyprawy krzyżowe, otwarcie nowych dróg handlowych, zabory i podboje, a wreszcie zapoznawanie się coraz większe z autorami greckimi rozszerzało widokrąg pojęć geograficznych²³⁾ i przekazywało następcom ich metodę. Przy obfitszej wiedzy wylaniała się coraz bardziej metodyczna strona przedmiotu; coraz częściej po różnych dziełach scholastycznych napotykaemy tu i owdzie poglądy na naturę, dążność do porównywania kształtów ziemi, oczywiście nie bez grubych błędów i przesądów. Wzorem tych dzieł w zakresie geografii jest „Cosmographia universalis“ Śebastyana Münstera (1489—1552), a jego cechą suchy opis miejscowości bez wszelkiej charakterystyki natury. W miejsce tego podaje wypadki historyczne starożytności godne widzenia, kroniki krajów i rodzin panujących.²⁴⁾ Brak opisu przyrody, a za to mamy balast faktów historycznych. Po odrodzeniu się nauk klasycznych należy się dopiero nowym czasom zasługa stworzenia prawdziwej geografii. Nową epokę jak na polu polityki tak i oświaty rozpoczęli Francuzi. Bodin ponowił naukę o wpływie przyrody na człowieka, po nim Montesquieu.²⁵⁾ W tym samym wieku d’Anville przerwany łańcuch rozwoju geografii przez wieki średnie podniósł. Jego zdaniem nauka geografii powinna się rozciągać na wszystkie wieki, a z wędrowek wieków średnich dałoby się wiele wyciągnąć dla geografii²⁶⁾; stoi on, jak widzimy na stanowisku geografii historycznej i porównawczej. Ojcem postępowych idei XVIII. wieku w Niemczech jest Herder. W nim uosobiły się wszelkie dążenia nowe do wyswobodzenia myśli człowieka z pęt zabobonów, przesądów, narzuconych praw i form religijnych, do zbudowania nowych

²³⁾ Peschel Gesch. 147.

²⁴⁾ Vivi. d. d. Année géographique, Paris 1864, II. 1 str. Roczniki te obecnie wydaje H. Duveyrier i Ch. Mannoir.

²⁵⁾ Ritter und Humboldt von Dr. Richard Mayr w Zeitschrift für Schulgeographie, I Jahrg. 1880, str. 97.

²⁶⁾ Rutowski: Herder i jego filozofia w Muzeum r. 1881.

podstaw egzystencji społecznej. Umysł tak głęboki, wszechstronny jak Herdera, nie zadowolili się wypowiedzeniem luźnych myśli i zasad bytu człowieka, ale rozważył tego człowieka ze wszystkich stron, postawił go w przyrodzie i dopatrywał się stosunku między nią a człowiekiem. Uczył, że w świecie panuje związek, ład rządony prawem przyrodzonym, a wynikiem tego panująca konieczność we wszechświecie, wpływ jednych czynników na drugie, natury na człowieka.²⁷⁾ W mowie „O przyjemności, pożytku i konieczności geografii“, mianej w gimnazyum wajmarskiem r. 1784, zachęca młodzież do nauki geografii i powiada, że same tylko nazwy miejscowości podawane byłyby tém samym, jak gdyby ktoś rozumienie historyi oparł na wyliczeniu samych nazw i lat; geografia w połączeniu z historyą prowadzi do porównania zwyczajów i obyczajów ludzi, do poznania ogólnych praw dla zjawisk w przyrodzie, jest ona przeto nieodłączną od nauk przyrodniczych i dziejów ludzkich. Po nim Gaspari powiada, że historia płodów ziemskich jest głęboko związaną z losami ludzi, ich uczuciami, myślami i czynnościami.²⁸⁾ W r. 1791 żąda, by geografia nie była samą historyą państw, ale by z historyi podawała to, co objaśnia, jakim sposobem przyszedł kraj do pewnego stanu i podziału politycznego, by podawała odkrywcę kraju, jakie w nim produkta i jakiego wrażenia doznaje człowiek od otoczenia. Przyznaje podróżom Forstera zrobienie nowój epoki i dążenie do geografii porównawczej. Forster uczył, że zmieniające się stopnie wegetacyi, klimat i pożywienie działa na uobyczajenie człowieka. Wyłączność nauki politycznej geografii została w Niemczech obok zasad wymienionych uczonych i przez to nadwątloną, że wojny napoleońskie podzieliły całe Niemcy na 300 mniejszych i większych prowincyi i okazały czczość politycznej geografii. Tak torowała się droga dla Humboldta i Rittersa. Humboldt przy pomocy barometru

²⁷⁾ Peschel Abhandlungen I. 396.

²⁸⁾ W przytoczeniu Spörera: Zur historischen Erdkunde und Petterm. Mittheilungen, r. 1871.

z nauką ścisłością badał wysokości gór, ciśnienie atmosfery, badał warunki dla poszczególnych a wybitnych płodów natury, dochodził stosunku okolicy lub pasu klimatycznego do całej przyrody. Na tej podstawie odszukiwał już łatwo warunki życia człowieka i przyszłość jego odgadywał, uczył o wpływie natury na człowieka. W geografii zajął poważne stanowiska jako astronom, geolog, meteorolog. Jest on twórcą geografii fizycznej. Po powrocie z Ameryki podjął się wykazać związek natury ze społeczeństwem ludzkim ²⁹⁾ i tak stał się ojcem geografii porównawczej.

Widzimy, że myśl geografii porównawczej, tłumaczenie zjawisk dziejowych na podstawie przyrody były dawno, powiemy, jak daleko ludzkość w przeszłości geografiją się zajmowała, znane, poruszane, a potęgowały się ze wzrostem kultury, a punktem kulminacyjnym tego kierunku jest Humboldt, a po nim Ritter. Ritter długo się wahał między historją a geografją i najpierw historją uprawiał; jedna rozmowa z Humboldtem rozjaśniła mu zadanie życia i pchnęła do geografii. ³⁰⁾ Przyznaje Ritter Humboldtowi, że on pierwszy podniósł analogię, bez niego nie doprowadziłby do tego, do czego doszedł. On czuł, mówi dalej Ritter, wewnętrzny związek tworów przyrody, szukał ich granic i do środka dochodził. ³¹⁾ Ritter zużytkował myśli Humboldta i uczynił je własnymi. Różnica atoli między nimi znaczna. Humboldt jest przede wszystkim geografem-przyrodnikiem, gdy Ritter geografem - historykiem, obaj się wzajemnie uzupełniają, obaj są twórcami o tych samych ideach a odmiennym charakterze geografii porównawczej.

Ritterowi nie udało się mimo ogromu pracy oddzielić żywiołu geograficznego od innych umiejętności, ale się też i o to nie starał, bo, jak twierdził, jeszcze do tego czas nie przyszedł. Za to wpłynął na literaturę geograficzną, ożywił ją i stworzył nową szkołę. Co się nie udało Ritterowi usku-

²⁹⁾ Peschel Gesch. 259—336.

³⁰⁾ Tamże 691.

³¹⁾ Ritter Die Erdkunde 35, 55.

tecznić lub jasno postawić, to jego szkoła zrobiła. Od jego czasu historii zwłaszcza starożytnéj nikt od geografii nie oddzieli, a geografją polityczną, jak to było aż po czasy Rittersa, nikt nie będzie uważał za istotę geografii. Nowa jednak szkoła ritterowska poszła jeszcze dalej niż sam Ritter; usiłowała z człowieka zrobić ślepy płód miejscowych okoliczności i wpływ natury na człowieka w liczbach wyrazić.³²⁾ Pierwszym ze szkoły Rittersa jest Kapp Ernest.³³⁾ Stara się odpowiedzieć na zagadnienia Rittersa i jak on przyjmuje działanie duchowych czynników obok działania natury.

Daniel, uczeń Rittersa, zwie geografją okiem lub kluczem historii.³⁴⁾ W rozliczném rozczłonkowaniu górskich okolic, mówi, znalazły ludy w pierwotnych siedzibach podwójny bodziec do swego rozwoju, wynikły ze stosunków przyrody i dzielności swego plemienia. Każdy wybitniejszy typ przyrody ma przeznaczenie pomagać do wychowania człowieka. Stopnie oświaty zawisły od różnicy stref ukształtowania ziemi i rasowości.

Roon³⁵⁾ wprost przytoczył zdania Rittersa jako wstęp do swéj geografii. Do téj szkoły należą: Zeune, Rougemont, Guyot, Klöden, Brandes, Kutzen, Wappäus, Schaur, Pütz, Dommerich, Flathe, Schacht, Spörer, Egli, Steinhauser, Voltz, Seidlitz, Kirchoff, Guthe, Buckle, Löwenberg i Oberländer. Ostatni podzielił geografję na intenzywną, porównującą przedmioty różnych części ziemi, i extenzywną, porównującą różne przedmioty tego samego kraju. Jego zdaniem geografia porównawcza może być tylko extenzywną. Raz odmawia Ritterowi, za Peschlem idąc, słuszności nazwy geografii porównawczéj, drugi raz mu ją przyznaje. Jest jednym z tych, co w szkole ritterowskiéj skrajne i najmnień z duchem téj szkoły zgodne zajęli stanowisko, twierdzi np., że ustrój po-

³²⁾ Peschel Abh. I. 457.

³³⁾ Philosophische oder vergleichende allgemeine Erdkunde als wissenschaftliche Darstellung der Erdverhältnisse und des Menschenlebens nach innerem Zusammenhange.

³⁴⁾ Handbuch der Geographie, 3. Auflage, I. 25, 146, 147, 207.

³⁵⁾ Grundzüge der Erd-, Völker- und Staatenkunde.

wierzchni Niemiec miał wpłynąć na rozdział interesów kościelnych. W skutek wystąpienia Rittersa obudziło się takie zamiłowanie do geografii, że potworzyły się stowarzyszenia i czasopisma popierające badanie geografii. Tak wzięcie i sława Rittersa rosła, gdy pierwszy Froebel w „Annalen“ (III a) zaczepił Rittersa o nazwę geografii porównawczej.

Krytyka nie wywarła jednak wpływu swego; trzeba było czekać 37 lat, aż Peschel wystąpił z krytyką systemu Rittersa. Zarzucił mu, że błędem jest uważać człowieka za produkt miejscowych stosunków, bo np. Nil grupował nad brzegami swymi skrzętną i wielkiego znaczenia historycznego ludność, a dziś ta okolica przy tych samych fizycznych właściwościach przyrody leży niemal odłogiem. Mała Azja niegdys a dziś, lub Grecya, są wymownymi świadectwami przeciw duchowi szkoły Rittersa. Należy uznać do pewnego stopnia wpływ natury na człowieka, ale nie zapomnieć o właściwości wrodzonej człowiekowi. Jak widzieliśmy, Ritter a potem Kapp i Daniel wyznawali tę zasadę, ale jej nie przeprowadzili w opisie natury, ztąd słuszny zarzut Peschla. Drugi zarzut Peschla jest skierowany przeciw niewłaściwej nazwie geografii porównawczej przez Rittersa. Bo porównawcza anatomia np. zestawia podobne formy i objawy, porównuje je, by wyszukać pierwotną formę. Ritterowi zaś chodziło o takie porównanie, by przez niego okazać wyższe lub niższe rozczłonkowanie ładu, a przeto uwidocznic korzystniejsze lub mniej korzystne oddziaływanie natury na rozwój człowieka. Po trzecie zarzuca Ritterowi, że wedle siebie uważał przestrzenie jako predestynowane dla losów ludzi, że mu chodziło o wydostanie jakiejś tajemnej myśli Bożej, przykuwającej jednych do zwierzęcości, drugich wynoszących na wysoki stopień, skutkiem tego stworzył Ritter geografie teologiczną a nie porównawczą. Dla swój szkoły pozostawił szukanie w losach ludzi, odzwierciedlenia przyrody; w jego oczach każda przestrzeń zastępowała pewną siłę duchową, dzieje były dla niego jako coś z góry obmyślanego i nieodmiennego.³⁶⁾ Krytyka, a więcéj rozprawy Peschla stworzyły drugą szkołę geografii porównawczej ze stanowiska

Bibli. Joga

przyrody. Reprezentantami téj szkoły: Richthofen, Supan, Ruge. Peschel uważał swój własny sposób traktowania geografii za wyłącznie metodyczny i zwał go geografją porównaczą, tymczasem słusznie wykazał Mayr, że jak historyczna geografia Rittera, tak geologiczna Peschla nie należą właściwie do geografii. Nie jest bowiem zadaniem geografa szukać praw, ale indywidualności powierzchni, i tę przedstawić. Prace Peschla i Rittera mają charakter geologii i antropologii, a nie geografii. Olbrzymi postęp w różnych dziedzinach wiedzy ludzkiej sprawił to, że geografowie zeszedli z drogi naturalnej.³⁶⁾ Z dwóch tych szkół wyłania się więc trzecia, łącząca obie razem. Rozwój geografii odbił się także i w szkolnictwie. W miejsce suchych nazw wprowadzono do szkoły geografją porównaczą w duchu Rittera, uczyniono ją pomocnicą historii. Upłynie niezawodnie jeszcze dosyć czasu, nim geografia stanie wedle żądania Mayra na stanowisku prawdziwej umiejętności. Humboldt, Peschel, Ritter są reprezentantami osobnych gałęzi geografii. Z nich Humboldt najwięcej podróżował, Peschel najjaśniej myślał i najdelikatniej kombinował, a Ritter najwięcej czytał.

³⁶⁾ Peschel Abh. I. 418.

³⁷⁾ Zeitschrift für Schul-Geographie 1880; tam Mayr: Die Stellung der Erdkunde im Kreise der Wissenschaften, 263—264.

Majerski Stanisław.

Grono nauczycieli
po koniec roku szkolnego 1881.

Lp.	Imię i nazwisko	Stan służbowy	Uczył	Godz. tyg.
a) Przedmiotów obowiązkowych.				
1	Leon Sielecki	dyrektor, zawiadowca księgozb. dla naucz.	języka greckiego w klasie VIII.	5
2	X. Franciszek Nieświątowski	profesor, katech. r. k.	religii r. k. we wszystkich klasach.	16
3	X. Bazyl Kopytozak	profesor, katech. g. k.	religii g. k. we wszystkich klasach.	16
4	Szczepny Pohorecki	profesor	języka łacińskiego w kl. II a, matematyki w kl. VI, VIII, fizyki w kl. VIII.	16
5	Ignacy Sołtys	profesor, zawiadowca gabinetu historii nat.	języka niemieckiego w kl. VIII, historii naturalnej w kl. I a, II a i b, III a i b, V i VI.	18
6	Wiktor Zahajkiewicz	profesor, przełożony klasy II a, zawiadowca bibliot. dla ubogich uczniów	języka niemieckiego w kl. VI, geografii w kl. II a, historii w kl. II a, IV, V i VII b.	20
7	Michał Dura	profesor, zawiadowca gabinetu fizycznego	matematyki w kl. I a, IV a, V i VII, fizyki w kl. IV a i VII.	19

8	Jan Hozowski	profesor, przełożony klasy IV a	języka łacińskiego w kl. IV a, greckiego w kl. IV a, ruskiego w kl. V—VIII.	18
9	Dr. Antoni Kosiba	profesor, przełożony klasy VIII	języka łac. w kl. VIII, greck. w kl. IV b, polskiego w kl. VII i VIII, propedutyki w kl. VII i VIII.	19
10	Leon Rudnicki	nauczyciel, przełożony klasy VII	języka niemieckiego w kl. VII, geografii w kl. I a, III a i b, historii w kl. III a i b, VI i VIII.	19
11	Andrzej Czyżkiewicz	nauczyciel, przełożony klasy V	języka niemieckiego w kl. II a i V, łacińskiego w kl. V, greckiego w kl. V.	19
12	Sebastyan Kruzel	nauczyciel, przełożony klasy VI	języka łacińskiego w kl. VI i VII, greckiego w kl. VI.	16
13	Andrzej Niebieszczański	zastępca, przełożony klasy I b	języka łacińskiego i niemieckiego w kl. I b, greckiego w kl. VII.	18
14	Piotr Fic	zastępca, przełożony klasy III a	języka łacińskiego i greckiego w kl. III a, niemieckiego w kl. III a i IV a.	19
15	Franciszek FOX	zastępca, przełożony klasy III b	języka łacińskiego i greckiego w kl. III b, niemieckiego w kl. III i IV b.	19
16	Fuzebiusz Szajdzicki	zastępca, przełożony klasy I a	języka łacińskiego, ruskiego i niemieckiego w kl. I a.	17
17	Wojciech Kwoczyński	zastępca, przełożony klasy II b	języka łacińskiego i niemieckiego w kl. II b, polskiego w kl. I a i II b.	19
18	Stanisław Majerski	zastępca, zawiadowca biblioteki dla uczniów	języka polskiego w kl. V i VI, geografii w kl. I b i II b, historii w kl. II b i IV a.	17
19	Leon Gunkiewicz	zastępca, przełożony klasy IV b	języka polskiego i fizyki w kl. IV b, matematyki w kl. I b, II b i IV b, historii natur. w kl. I b.	17

L. p.	Imię i nazwisko	Stan służbowy	Uczył	Godz. tyg.
20	Emil Lityński	zastępca	języka polskiego w kl. III a, języka ruskiego w kl. II, III i IV, matematyki w kl. II a i III a i b.	18
21	Józef Pawłowski	zastępca	języka łacińskiego w kl. IV b, polskiego w kl. I b, II a, III b i IV a i b.	18
b) Przedmiotów nadobowiązkowych.				
1	Leon Rudnicki	jak wyżej	historii krajowej w kl. III a i b, i VI.	3
2	Wiktor Zahajkiewicz	jak wyżej	historii krajowej w kl. IV b i VII.	2
3	Stanisław Majerski	jak wyżej	historii krajowej w kl. IV a.	1
4	Leon Sielecki	jak wyżej	języka francuskiego.	6
5	E. Szajdzicki	jak wyżej	kaligrafii.	2
6	Emanuel Perl	nauczyciel tutejszej 4-klasowej szkoły izr.	religii możeszowej.	3
7	Aleksander Filasiewicz	asystent inżynierii przy dworcu kolei żel.	rysunków.	5
8	Maciej Kniepl	kapelmistrz miejski	śpiewu.	4
10	Józef Schmettau	nauczyciel seminarium nauczycielskiego	gimnastyki.	4

II.

Rozkład nauki.

A. Przedmiotów obowiązkowych.

Klasa I a i b.

- Religia** 2 godziny tygodniowo. Początki zasad wiary rz. kat. według katechizmu Zielińskiego; gr. kat. Guszalewicza.
- Język łaciński** 8 godz. tyg. Formy prawidłowe według gramatyki i ćwiczeń Samolewicza, od połowy października co tydzień zadanie pisemne.
- Język polski** 3 godz. tyg. Prawidła gramatyczne według planu zakreślonego w gramatyce Małeckiego. Czytanie wypisów T. I. połączone z memorowaniem i opowiadaniem; miesięcznie 2 zadania pisemne i 2 dyktaty.
- Język ruski** 3 godz. tyg. Prawidła gramatyczne według planu zakreślonego w gramatyce Osadey. Czytanie wypisów Romańczuka cz. I. memorowanie i opowiadanie jak wyżej; zadania pisemne i dyktaty jak wyżej.
- Język niemiecki** 3 godz. tyg. Odmiana słów słabych i mocnych w czasie teraźniejszym i przeszłym niedokonanym; rzeczownika i przymiotnika; szyk słów w zdaniu główném i podrzędném według gramatyki cz. I i wypisów Rebena, miesięcznie cztery zadania pisemne.
- Geografia** 3 godz. tyg. Pojęcia ogólne z geografii fizycznój i matematycznój, oro-hydro-topografia; główne pojęcia z geografii politycznój według Belingera. Kartografia.
- Matematyka** 3 godz. tyg. W 1. półroczu arytmetyka. Układ liczb, cztery działania liczbami całymi i ułamkami tak zwyczajnymi jak i dziesiętnymi, mianowanymi i niemianowanymi; podzielność liczb, przemiana ułamków zwyczajnych na dziesiętne i odwrotnie według Moćnika, w tłómaczeniu Bączalskiego i Grzybowskiego. W 2. półroczu geometrya. O liniach, kątach i trójkątach według Moćnika w tłómaczeniu Sternala. Często zadania domowe, co miesiąc zadania szkolne.
- Historya naturalna** 2 godz. tyg. W 1. półr. Ssaki, w 2. półr. przewiazowce i najważniejsze kałdunowe według zoologii Nowickiego.

Klasa II a i b.

- Religia** 2 godz. tyg. Dzieje starego przymierza rz. k. według Tyca, gr. k. według B. Ilnickiego.

Język łaciński 8 godz. tyg. Powtórzenie i uzupełnienie nauki o formach prawidłowych, formy nieprawidłowe, przysłówki, przyimki, spójniki, o nazwiskach miast, zdania pytajne, konstr. acc. c. inf.; abl. abs. według gramatyki i ćwiczeń jak w klasie I.; miesięcznie cztery zadania pisemne.

Język polski 3 godz. tyg. Prawidła gramatyczne według planu zakreślonego w gramatyce Maleckiego. Czytanie wypisów T. II., memorowanie i opowiadanie, zadania pisemne i dyktaty jak w I. klasie.

Język ruski 2 godz. tyg. Prawidła gramatyczne według planu zakreślonego w gramatyce Osadcy. Czytanie wypisów Romańczuka cz. I., memorowanie i opowiadania, zadania pisemne i dyktaty jak w kl. I.

Język niemiecki 5 godz. tyg. Powtórzenie przedmiotu wziętego w kl. I., czasy złożone, tryby, forma bierna podług gramatyki i wypisów Janoty cz. I., memorowanie, opowiadanie i dialog na podstawie lektury; co tydzień zadanie pisemne szkolne lub domowe.

Historya 2 godz. tyg. Historya starożytna sposobem biograficznym według Pütza, w tłumaczeniu Jerzykowskiego.

Geografia 2 godz. tyg. Geografia fizyczna i polityczna Azyi, Afryki, Europy południowej i zachodniej według Kluna, w tłumaczeniu Ludomira Germana i Romualda Starkla. Kartografia.

Matematyka 3 godz. tyg. Arytmetyka w 1. półr. 2 godziny, w 2. półr. 1 godz. Stosunki, proporcye, reguła trzech prosta, nauka o nowych miarach i wagach według podręcznika jak wyżej, zadania jak w klasie I. Geometrya w 1. półr. 1 godz., w 2. półr. 2. godz., konstrukcyja czworoboków, obrachowanie powierzchni figur prostokreślnych, przemiana i podział figur prostokątnych.

Historya naturalna 2 godz. tyg. W 1. półr. ptaki, gady, płazy, ryby, według zoologii Nowickiego; w 2. półr. Botanika według Pokornego.

Klasa III a i b.

Religia 2 godz. tyg. Dzieje nowego zakonu r. k. według Tyca, gr. kat. według B. Ilnickiego.

Język łaciński 6 godz. tyg. Składnia przypadków według gramatyki i zadań Jerzykowskiego oddział I. Czytano z K. Neposa wyd. Jerzykowskiego; Miltiadesa; Temistoklesa, Arystyda, Pauzaniasa, Lisandra, Pelopida, Fokiona, Hanibala i Katona; w 1. półr. cztery, a w 2. półr. trzy zadania pisemne miesięcznie.

Język grecki 5 godz. tyg. Do źródłosłownu perfecti według gramatyki Kurcyusza i wypisów Schenkla w tłumaczeniu Samolewicza; w 2 półroczu miesięcznie dwa zadania pisemne.

Język polski Prawidła gramatyczne podług planu zakreślonego w gramatyce Małeckiego. Czytanie wypisów T. III memorowanie i opowiadanie jak wyżej; miesięcznie dwa zadania pisemne.

Język ruski 2 godz. tyg. Uzupełnienie nauki o odmianie słowa, powtórzenie ważniejszych prawideł z deklinacji, składania według gramatyki Osadcy. Czytanie wypisów Partyckiego, memorowanie i opowiadanie jak wyżej; miesięcznie dwa zadania pisemne.

Język niemiecki 4 godz. tyg. Składnia aż do ściągania zdań według gramatyki Rebena cz. I. Wypisy Hamerskiego cz. I. memorowanie, opowiadanie i dialog na podstawie lektury, miesięcznie 3 zadania pisemne.

Historya 1 godz. tyg. Dzieje średniowieczne według Pütza w tłumaczeniu Jerzykowskiego.

Geografia 2 godz. tyg. Geografia środkowej i północnej Europy z wyjątkiem austriacko-węgierskiej monarchii, geografia Ameryki i Australii według Kluna w tłumaczeniu Ludomira Germana i Romualda Starkla. Kartografia.

Matematyka 3 godz. tyg. Arytmetyka. Ilości wprost sobie przeciwne, liczby ogólne, cztery pierwsze działania tymi liczbami. Potęgowanie jednomianów, podnoszenie dwumianów do 1. i 2. potęgi, tudzież podnoszenie do kwadratu i sześciannu liczb szczególnych, jakoteż i wyciąganie pierwiastka kwadr. i sześciannu z tychże liczb według podręcznika jak wyżej.

Geometrya. Podobieństwo trójkątów i nauka o kole, według podręcznika, jak wyżej. Zadania jak w klasie I.

Historya naturalna 2 godz. tyg. W pierwszym półr. mineralogia według Klęska; w 2. półr. fizyka. Ogólne własności ciała, ciepło, chemia według Urbańskiego.

Klasa IV *a* i *b*.

Religia 2 godz. tyg. Wykład obrzędów kościoła rz. kat. według Jachimowskiego, gr. kat. według Popiela.

Język łaciński 6 godz. tyg. Składnia słowa według gramatyki i przykładów Jerzykowskiego. Oddz. 2. Czytano z Cezara de bello gallico Lib. IV i V. według wydania Sobieskiego, miesięcznie cztery zadania pisemne.

Język grecki 4 godz. tyg. Odmiana słowa nieforemnego we-

dług gramatyki Kurcyusza i wypisów Schenkla w tłumaczeniu Samolewicza; miesięcznie 2 zadania pisemne.

Język polski 3 godz. tyg. Prawidła gramatyczne według planu zakreślonego w gramatyce Małeckiego. Czytanie wypisów T. IV, memorowanie i opowiadanie jak wyżej; miesięcznie dwa zadania pisemne.

Język ruski 2 godz. tyg. Prawidła gramatyczne według planu zakreślonego w gramatyce Osadcy. Czytanie wypisów Partyckiego, memorowanie i opowiadanie jak wyżej; miesięcznie 2 zadania pisemne.

Język niemiecki 3 godz. tyg. Składnia rzędu, przyimków, używanie czasów i sposobów według gramatyki Rebena i wypisów Hamerskiego, memorowanie, opowiadanie i dialog na podstawie lektury; miesięcznie 2 zadania pisemne.

Historya i geografia 4 godz. tyg. W 1. półr. dzieje nowożytne według Pütza w tłumaczeniu Jerzykowskiego; w 2. półr. statystyka monarchii austriacko-węgierskiej według Szaraniewicza. Kartografia.

Matematyka 3 godz. tyg. Stosunki złożone, reguła trzech złożona, rachunek procentu prostego i składanego, rachunek terminowy, reguła podziału i łańcuchowa, tudzież nauka o równaniach I. stopnia o jednej i więcej niewiadomych według podręcznika jak wyżej. Geometrya. Położenie linii i płaszczyzny w przestrzeni; obrachowanie powierzchni i objętości brył, według podręcznika, jak wyżej. Zadania jak w klasie I.

Fizyka 3 godz. tyg. Mechanika, akustyka, magnetyzm, elektryczność, światło, według Kunceka w tłumaczeniu Staneckiego.

Klasa V.

Religia 2 godz. tyg. Ogólna część chrześcijańsko-katolickiej wiary r. k. podług Jachimowskiego, g. k. podług Pelesza.

Język łaciński 6 godz. tyg. Powtórzenie składni przypadków, właściwości przymiotników i zaimków według gramatyki Samolewicza i ćwiczeń Trzaskowskiego, czytano z Liwiusza ks. 21., z Owidego Metamorfozy, Libri Tristium i Fasti podług wydania Gryzara; miesięcznie 3 zadania pisemne.

Język grecki 5 godz. tyg. Ze składni aż do nauki o przyimkach według gramatyki jak wyżej. Czytano z wypisów Schenkla tłóm. Borzemskiego. Z Cyropedyi: 1. Życie młodociane Cyrusa 2. Cyrus i Astyages. 3. Cyrus i Krezus. Z Anabasis: 1. Przygotowanie wojenne Cyrusa. 2. Pochód chód wojenny i Bitwa pod Kunaxą. 3. Charakter Cyrusa. Z Pamiętników Sokratesa: Obrona Sokratesa. Z Iliady

Homera wydania Hoheggera ks. I: od 1—230 w. Miesięcznie jedno zadanie pisemne.

Język polski 3 godz. tyg. Czytanie wypisów dla klas wyższych T. I. Cz. I., aż do pamiętników Janczara z objaśnieniem gramatycznym podług „Przeglądu form języka staropolskiego“. Z nowszej literatury „Wiesław“ Brodzińskiego. Co 2 miesiące 3 zadania pisemne.

Język ruski 2 godz. tyg. O głosowni, o deklinacji imion, przy czytaniu co potrzebniejsze o odmianie słowa. Czytanie Chrestomatyi Głowackiego, mianowicie zabytków pism starorusk. XI i XII wieku z szczególnym uwzględnieniem kroniki i żywotów; co dwa miesiące 3 zadania pisemne.

Język niemiecki 3 godz. tyg. Czytanie, rozbiór i opowiadanie ustępów prozaicznych i poetycznych z wypisów Jandaurka Cz. I., co dwa miesiące po 3 zadania pisemne.

Historya i geografia 4 godz. tyg. Historya orientalna, grecka z macedońską i rzymska do cesarstwa, według Pütza w tłumaczeniu Niedzielskiego i Gołębiowskiego.

Matematyka 4 godz. tyg. Działania liczbami ogólnymi podzielność liczb, działania ułamkami zwyczajnymi i dziesiętnymi, ułamki ciągle, proporcye, reguła trzech składana, reguła podziału i rachunek łańcuchowy, Planimetrya, podług Močnika w tłumaczeniu Staneckiego. Zadania jak wyżej w kl. I.

Historya naturalna 2 godz. tyg. W 1. półr. mineralogia według Schödlera w tłum. Berdeau'a; w 2. półr. Botanika według Billa w tłum. Łomnickiego.

Klasa VI.

Religia 2 godz. tyg. Część szczegółowa nauki wiary rz. kat. według Jachimowskiego, gr. kat. według Pelesza.

Język łaciński 6 godz. tyg. Powtórzenie składni słowa według Gramatyki Samolewicza i Ćwiczeń Trzaskowskiego do oratio obliqua. Czytano z Sall. bellum Jug. według wydania Sobieskiego; z Wergilego Geogr. lib. II i III, z Bukolic. Ecl. I, z Eneidy lib. II., według Hoffmana, miesięcznie 3 zadania pisemne.

Język grecki 5 godz. tyg. O przyimkach, stronach, czasach, trybach, słowach w zdaniach niezawisłych według gramatyki jak wyżej, czytano z Illiady wydania Hoheggera ks. I. II, z Odyssei I, VI i IX; co miesiąc jedno zadanie pisemne.

Język polski 3 godz. tyg. Czytano z wypisów dla klas wyższych T. I. Cz. 2. od Jana Kochanowskiego aż do Szymo-

nowicza, z poglądem historycznym na literaturę wieku złotego i stosunki społeczne; co 2 miesiące po 3 zadania pisemne.

Język ruski 2 godz. tyg. Dalszy ciąg lektury z Chrestomatyi Głowackiego z kronik: Pouczenie Monomacha, Zatocznyk, Słowo o polku Ihorewom z poglądem na piśmiennictwo do napadu Tatarów; w ostatnich miesiącach, wypisy Barwińskiego Cz. I.; co drugi miesiąc po 3 zadania pisemne.

Język niemiecki 5 godz. tyg. Czytanie wypisów Jandaurka Cz. II., połączone z opowiadaniem i memorowaniem ustępów prozą i poetycznych; miesięcznie 2 zadania pisemne.

Historya i geografia 3 godz. tyg. Cesarstwo rzymskie i wieki średnie według Pütza.

Matematyka 3 godz. tyg. W I. półr. Arytmetyka 2 godziny, w II. półr. 1 godz. Pierwiastki, potęgi, logarytmy, równania określone 1. stopnia; Geometrya w 1. półr. 1 godzina w 2. półr. 2 godz. Stereometrya, trygonometrya płaska według podręcznika jak wyżej, zadania jak wyżej.

Historya naturalna 2 godz. tyg. Zoologia według Nowickiego.

Klasa VII.

Religia 2 godz. tyg. Chrześcijańsko-katolicka etyka rz. kat. według Soleckiego; gr. kat. według Cybyka.

Język łaciński 5 godz. tyg. Powtórzenie składni na podstawie ćwiczeń. Czytano z Cycerona cat. I. i IV. wydanie Klotza; z Verg. Eneidy ks. IV, V i VI do w. 150, Hoffmana, ćwiczenia stylistyczne według Trzaskowskiego miesięcznie trzy zadania pisemne.

Język grecki 4 godz. tyg. Ze składni o trybach w zdaniach zawisłych, o infinitiwie i participium i negacyach według gramatyki, jak wyżej. Czytano z Demostenesa *Περὶ τῶν ἐν Χερρόνησῳ* wydania Paulego, z Sofoklesa, *Filoktetes* do w. 500, od czasu do czasu zadanie pisemne.

Język polski 3 godz. tyg. Czytano z wypisów dla wyższego gimnazjum T. II. Cz. I, wszystkie ustępy z historyi z literackimi uwagami, miesięcznie jedno zadanie.

Język ruski 2 godz. tyg. Czytanie pisarzy ukraińskich podług wypisów Barwińskiego Część II. co miesiąc zadanie pisemne.

Język niemiecki 4 godz. tyg. Czytano z wypisów Mozarta T. II. ważniejsze ustępy; co trzy tygodnie jedno zadanie pisemne.

Historya i geografia *Historya nowożytna do czasów najnowszych.*

Matematyka 3 godz. tyg. Równania nieokreślone 1. i 2. stopnia i niektóre stopnia wyższego, szeregi i ich zastosowanie do rachunku procentu składanego; nauka o kombinacjach, wzór Newtona o dwómianach i początki rachunku prawdopodobieństwa. Geometria. Analityczne przedstawienie jednej, dwóch i trzech linii prostych, tudzież linii powstających z przecięcia ostrokągu według podręcznika jak wyżej. Zadania jak wyżej.

Fizyka 3 godz. tyg. Wstęp, ogólne własności ciał, chemia w głównych zarysach tak nieorganiczna, jak organiczna, nauka o ciepłe, mechanika ciał stałych, ciekłych i lotnych według Chlebowskiego.

Propedeutyka 2 godz. tyg. Logika według Kremera.

Klasa VIII.

Religia 2 godz. tyg. Historia kościoła katolickiego rz. kat. według Jachimowskiego, gr. kat. według Doerflera tłóm. przez W. J.

Język łaciński 5 godz. tyg. Tac. *Historiae* lib. IV. Halma, Horacego *Ody* w liczbie 20; 2 *epody*, Sat. lib. I. 2 i 9; *Liber de arte poetica* według Gryzara; ćwiczenia styl. zadania jak w klasie VII. Ze składni o zdaniach pytajnych i atrakcyi według gramatyki jak wyżej.

Język grecki 5 godz. tyg. Dalszy ciąg lektury Sof. *Ajasa* według Dindorfa, *Platona Gorgiasz* według Hermana. Od czasu do czasu zadanie pisemne.

Język polski 3 godz. tyg. czytano z wypisów dla W. G. T. II. Cz. II. celniejszych autorów z ostatniego okresu literatury polskiej z historyczno-literackimi uwagami. Estetyka analityczna na podstawie znanych uczniom utworów poetycznych z literatury klasycznej i chrześcijańskiej; miesięcznie jedno zadanie pisemne.

Język ruski 3 godz. tyg. Czytanie celniejszych pisarzy ukraińskich od Kulisza począwszy, tudzież halickich, aż po czas dzisiejszy podług wypisów Barwińskiego tom III; krótki pogląd na rozwój literatury nowoczesnej ukraińskiej i halickiej, co miesiąc jedno zadanie pisemne.

Język niemiecki 4 godz. tyg. Czytano ustepy z wypisów Mozarta T. III, nadto Schillera, *Wilhelm Tell* i Goethego *Egmont*, co trzy tygodnie jedno zadanie pisemne.

Historia i geografia 3 godz. tygod. W 1. półr. Historia austriacko-węgierskiej monarchii; w 2. półroczu statystyka według Szaraniewicza.

Matematyka 2. godz. tyg. Powtórzenie całego przedmiotu.

Fizyka 3 godz. tygod. Magnetyzm, elektryczność, astronomia według Chlebowskiego.

Propedeutyka 2 godz. tyg. Psychologia według Krügera, tłumaczenie Sawczyńskiego.

B. Przedmiotów nadobowiązkowych.

Język francuski w dwóch oddziałach po 3 godz. tygodniowo, razem uczniów 31.

Oddział I. Według gramatyki Studniarskiego Cz. I. Etymologia do słowa nieregularnego, czytanie, rozbiór gramatyczny i tłumaczenie przykładów francuskich na język polski ustnie, polskich na język francuski ustnie i pisemnie.

Oddział II. Gramatyka jak wyżej. Powtórzenie materiału naukowego z przeszłego roku. Cz. II. Składnia. Tłumaczenie ustępów polskich na język francuski jak wyżej; czytanie wypisów francuskich Aug. Świtkowskiego.

Historja krajowa w sześciu oddziałach po 1 godzinie tygodniowo, razem uczniów 222. W 1., 2. i 5. oddziale do Kazimierza Jagiellończyka, w 3., 4. i 6. do końca panowania Stanisława Augusta.

Kaligrafja w dwóch oddziałach po 1. godzinie tygodniowo, razem 80 uczniów.

Rysunki w dwóch oddziałach, w pierwszym po 3, w drugim po 2 godziny tygodniowo, razem uczniów 58. Oddział I. Rysowanie figur geometrycznych od linii prostej do wykreślenia koła, rysowanie figur linearynych według wzorów Eichlera. Rysunki wolnорęczne: Zasady rysowania ołówkiem, początki kreślenia linii krzywych, arabesk, linii ławtych kwiatów; rysowanie części ciała ludzkiego według wzorów Koppmana. Oddział II. Rysunki geometryczne od koła aż do elipsy i brył foremnych. Rysunki wolnорęczne. Rysowanie ołówkiem twarzy, według Meichelta, początki cieniowania kredką czarną i nauka okolorowaniu akwarelami. Zasady perspektywy wolnej, rysunki brył foremnych za pomocą aparatu.

Gimnastyka w czterech oddziałach po 1 godzinie tygodniowo, razem uczniów 79. W porze zimowej w sali gimnastycznej ćwiczenia wolne takto-gimnastyczne i taktyczne; w porze letniej ćwiczenia na dziedzińcu gimnazyalnym na drążku stałym, poręczkach i słupie do spinania się.

Śpiew w dwóch oddziałach po dwie godziny tygodniowo. W 1. oddziale 40 uczniów rz. kat. i 2 wznania mojżeszowego, w oddziale 34 uczniów gr. kat. w obu oddziałach uczono pieśni kościelnych.

III.

Tematy do wypracowań piśmiennych.

a) W języku polskim.

Klasa V.

1. Podobieństwo rzeki z życiem ludzkim.
2. Czy życie miejskie korzystniej oddziaływa na rozwój umysłowy człowieka.
3. Złe towarzystwa psują dobre obyczaje.
4. O sądach pośmiertnych u Egipcyan.
5. Oblężenie Saguntu.
6. Wykazać różnicę między językiem polskim z XV. i XIX. wieku, na podstawie czytanego ustępu.
7. Cnota skarb wieczny, cnota klejnot drogi,
Tegoć nie wydrze nieprzyjaciel srogi,
Nie spali ogień, nie zabierze woda,
Nad wszystkim inszem panuje przygoda.
8. Znaczenie wypraw Aleksandra Wielkiego.
9. Kto przyjaciela jedna, skarb wielki zbiera.
10. Rozkosz jako pszczoła: miodu troszka, a żądła i boleści wiele.
11. I dary fortuny i imiona świetne, mogą być w pewnym składzie i dla nas ciężarem, Jeśli go niebo wyższym nie obdarzy darem.
12. Imię szczęśliwego ten niegdys posiadał, Kto nie światem lecz sobą mądrze władał.
13. Wzrost władzy trybuńskiej.

Klasa VI.

1. Nie trać nadziei, jakoć ci się dzieje. Kochan. Ks. I. pieśń I.
2. Co się odwlecze, to nie uciecze.
3. Szczęście kryje się w cieniu, bliżej człeka niż rozumie, podział tego co życzeniu — granice założyć umie.
4. Przebieg myśli trenów Jana Kochanowskiego.
5. Przyczyny rychłego upadku pierwszych państw germańskich, założonych na gruzach państwa zachodnio rzymskiego.
6. Jakie były powody do rozwoju literatury polskiej XVI. wieku.
7. Potrzeba matką postępu.
8. Porównać panowanie Bolesława Chrobrego z panowaniem Kazimierza Wielkiego.

9. Podać charakter osób dramatu „Odprawa posłów greckich“ i zasadę estetyczną tego dramatu.
10. Jaki wpływ wywierają góry na cywilizację człowieka.
11. Jakie stanowisko zajmuje w literaturze XVI. wieku Sebastian Fabian Klonowicz.
12. Pięknie śpiewa, kto ptaka łąwi.
13. Jakie fazy przechodziła wojna Gibellinów z Welfami.

Klasa VII.

1. Jakie wypadki dziejowe przekształciły wieki średnie na nowe.
2. „Donec eris felix, multos numerabis amicos, tempora si fuerint nubila, solus eris“.
3. Określić charakter piśmiennictwa polskiego w XVII. wieku na podstawie lektury szkolnej.
4. Potęga pracy człowieka. Rozprawa poparta przykładami z historii oświaty.
5. Przyczyny upadku literatury polskiej w epoce panegiryczno-makaronicznej.
6. Zasługi Konarskiego w literaturze polskiej.
7. Dla czego po wojnach perskich Spartanie utracili hegemonię?
8. Czy można Alcybiadesa liczyć do wielkich ludzi (w formie dyalogii ułożonego na wzór „Rozmów zmarłych“ Krasickiego).
9. Przyczyny podniesienia się literatury polskiej w epoce Stanisławowskiej.
10. Osnowa Zofiówki Trembeckiego.

Klasa VIII.

1. O wpływie igrzysk olimpijskich na oświatę Greków.
2. Charakterystyka Gerwazego w „Panu Tadeuszu“.
3. O ile „Pan Tadeusz“ odzwierciedla religijne wyobrażenia narodu?
4. Znaczenie zmysłów w umysłowym rozwoju człowieka.
5. Porównać charaktery Róży i Lilli w tragedji Słowackiego: „Lilla Weneda“.
6. Zasadnicza myśl „Balladyny“ Słowackiego.
7. Na czym polega historyczne posłannictwo starożytnych Rzymian?
8. Porównać wojnę peloponeską z trzydziestoletnią.
9. Charakterystyka Cześnika i Rejenta w „Zemście“ Fredry.
10. Charakterystyka Dorobkiewicza (na podstawie lektury szkolnej).

b) W języku ruskim.

Klasa V.

1. Пожитокъ рѣкъ.
2. Quidquid agis, prudenter age, et respice finem.
3. Житє и корабель (порѣвнанє).
4. Прїятель а пѣдхлѣбця (порѣвнанє).
5. Заслуги Темистокля и Леонида для добра ихъ ѣтчины.
6. Вѣдомости суть найпевнѣйшимъ имѣнїемъ.
7. Выхованє молодежи у Перзѣвъ (пѣсля Ксенофонта).
8. Причины войны пелопонезской.
9. Якъ кто дбає, такъ має.
10. Описанє ранка весняного.
11. Важнѣсть минералогїи пѣдъ взглядомъ индустрїи.
12. Рѣльництво є початкомъ цивилизацїи.
13. Заслуги Сервія Тулія около державы римской.
14. Користи и шкоды дощу.

Klasa VI.

1. Становище Августа яко императора (пѣсля выкладу школьного).
2. Уголь камѣнный и его ужитокъ.
3. Желѣзница яко одно зъ найважнѣйшихъ изобрѣтенїй.
4. О выборѣ прїятелѣвъ.
5. Влїянїє рѣльництва на прецѣту народѣвъ.
6. Чого стоить часъ?
7. Праця збогачає чоловѣка умислово и матерїально.
8. Красша честнота ѣтъ золота.
9. Бесѣда князя Игоря передъ походомъ на Половцѣвъ.
10. Характеръ вел. кн. Володимїра Мономаха (на пѣдставѣ читаного).
11. Першїй трїумвирать и его слѣдствїя.
12. Якимъ способомъ стає ся память великихъ мужѣвъ користною для молодежи?
13. Черезъ незгоду тратять люди свободу.
14. Розвинути смыслъ пословицѣ: *Uebung macht den Meister.*

Klasa VII.

1. Хѣдъ мыслей въ думѣ народнѣй о „Марисѣ Богуславцѣ“.
2. Non asserimus vitam brevem, sed facimus.
3. Початокъ и розвѣй русской драмы въ 17. и 18. столѣтїю.
4. Длячого такъ трудно о вѣрного друга?
5. Навыкай приставати на малѣмъ.

6. Невдяка безчестить чоловѣка.
7. Терпень, спасенъ (значенѣ тыхъ слѣвъ на подставѣ да-ныхъ точокъ).
8. Описанѣ окрестности сѣльской при всходѣ солнца.
9. Въ якій способъ належить ѳтвдчати ся заведенію за вы-хованѣ въ нѣмъ ѳтобранѣ ?
10. Море и степь (порѳванѣ).

Klasa VIII.

1. Дячого належить ся поетамъ народнымъ велика почестъ ѳтъ насъ ?
2. Вплывъ климату на розвѳй физичный и умысловый чо-ловѣка.
3. *Virtutem incolumem odimus,
Sublatam ex oculis quaerimus invidi.*
4. Сѣйба и живо (образъ жия челоувѣческаго).
5. Доброю школою для чоловѣка буваѣ нещастѣ.
6. Слава ничія не ложится въ могилу (зъ Котляревскаго).
7. Важнѳсть просвѣщеня (мова ученикѳвъ къ соученикамъ).
8. Образованѣ наукове не маѣ вартости безъ образованя мо-рального.
9. Ити дорогою правды то обовязокъ честнаго чоловѣка.
10. *Quem saepe transit casus, aliquando invenit (Seneca).*

e) W języku niemieckim.

Klasa V.

1. Nutzen des Eisens.
2. Hannibal's Charakter; (nach Li-
vius I. XXI. c. 4).
3. Die liebsten Erinnerungen aus meinem
Leben.
4. Uebersetzung aus dem polnischen Lesebuche.
5. Meine
Wünsche.
6. Uebersetzung aus dem polnischen Lesebuche.
7. Der
Strom, ein Bild des menschlichen Lebens.
8. Uebersetzung
aus dem polnischen Lesebuche.
9. Beschreibung des Winters.
10. Uebersetzung aus dem polnischen Lesebuche.
11. Durch wel-
che Umstände wurde die Handelsentwicklung der Phönizier ge-
fördert ?
12. Uebersetzung aus dem polnischen Lesebuche.
13. Die
Bedeutung der Dampfmaschine.
14. Uebersetzung aus dem pol-
nischen Lesebuche.
15. Das Lied vom braven Mann (Inhalts-
angabe).
16. Uebersetzung aus dem polnischen Lesebuche.
17. Be-
schreibung des Frühlings.
18. Uebersetzung aus dem polnischen
Lesebuche.
19. Wie soll ein Schüler seine freien Stunden be-
nützen ?
20. Uebersetzung aus dem polnischen Lesebuche.

Klasa VI.

1. Wie ich die Ferien zugebracht habe? (Beschreibung in einer Briefform).
2. Eine Uebersetzung aus dem Polnischen.
3. Die Kreuzschau. Erzählung nach einem Gedichte von Chamisso.
4. Eine Uebersetzung aus dem Polnischen.
5. Kaiser Rudolf's Ritt zum Grabe. Erzählung nach einem Gedichte von Justus Kerner.
6. Eine Uebersetzung aus dem Polnischen.
7. Der Mönch von Haisterbach. (Nach einem Gedichte von W. Müller).
8. Vorsätze eines Studierenden am Neujahrstage.
9. Eine Uebersetzung aus dem Polnischen.
10. Welche Nutzen gewährt uns das Rind? (Eine Auseinandersetzung).
11. Eine Uebersetzung aus dem Polnischen.
12. Der Frühling und die Jugendzeit. (Ein Vergleich).
13. Eine Uebersetzung aus dem Polnischen.
14. Die Morgenstunde hat Gold im Munde. (Eine Abhandlung).
15. Eine Uebersetzung aus dem Polnischen.
16. Es verfasse jeder seine eigene Biographie.
17. Eine Uebersetzung aus dem Polnischen.

Klasa VII.

1. Vortheilhafte Folgen der Entdeckung Amerikas.
2. Qui studet optatam cursu contingere metam,
Multa tulit fecique puer, sudavit et alsit.
3. Verdienste Klopstocks um die deutsche Literatur.
4. Ob der Ausspruch Virgils „Nulla salus bello“ in jeder Beziehung wahr sei.
5. Noth ist die Wage, die des Freundes Werth erklärt,
Noth ist der Prüfstein auch von deinem eigenen Werth.
6. Es sind die Motive des Zweikampfes zwischen Hzg. Hüon von Bordeaux und Amory in Kürze anzugeben und zugleich dessen Verlauf zu schildern. (Nach Wielands „Oberon“).
7. Ursachen und unmittelbare Veranlassung des dreissigjährigen Krieges.
8. Durch viele Streiche fällt selbst die schwerste Eiche.
9. Wodurch kann man sich Verdienste um die Nachwelt erwerben. (Auf Grund der Schullektüre).
10. Ursachen der Schwächung der Königsmacht und des Verfalls der Reichseinheit in Deutschland.

11. Welche Umstände förderten das Wachsthum der königlichen Gewalt in Frankreich.
12. Wie kommt es, dass die Vergangenheit einen solchen Reiz auf uns ausübt?
13. Welche Umstände flossten dem Arkas einen solchen Verdacht gegen Iphigenie ein, dass er sich bewogen fühlte denselben dem Könige mitzuthellen? (Nach Goethes, „Iphigenie auf Tauris“).
14. Charakter der Iphigenie.

Klasa VIII.

1. Umgestaltung Europa's in Folge des westphälischen Friedens.
2. Einfluss der Kreuzzüge auf die Kultur des Abendlandes.
3. Monolog des Scipio auf den Trümmern von Carthago.
4. Entwicklung des im Sophocleischen Aias angeführten Grundsatzes und Angabe seines moralischen Werthes:
„Ὅτε ἐχθρὸς ἡμῖν ἐς τοσόνδ' ἐχθιστέος ὡς καὶ φιλήσων
αἰῶνις, ἕς τε τὸν φίλον τοσαῦτ' ὑπουργῶν ὠφελεῖν
βουλήσομαι ὡς αἰὲν οὐ μενοῦντα“.
5. Das Wasser, eine Quelle des Reichthums und der Armut.
6. Welche Verdienste erwarb sich Rudolf der Stifter um Oesterreich?
7. Oesterreichs Wiedergeburt unter Maria Theresia.
8. Aufschwung Englands zur Zeit der Regierung Elisabeths.
9. Einfluss der modernen Sprachen auf die gegenwärtigen Kulturverhältnisse.
10. Wirkungen des Sonnenlichtes auf das Leben der Pflanzen und Thiere.
11. Rechtfertigung der Worte Shillers in der Ballade „Rudolf von Habsburg“:
„Denn geendigt nach langem, verderblichen Streit,
War die kaiserlose, schreckliche Zeit,
Und ein Richter war wieder auf Erden.“
12. Einfluss der Wissenschaften und schönen Künste auf die sittliche Bildung der Menschen.
13. Tell, ein Mann der That.
14. Welche Vor- und Nachtheile gewähren die Reichthümer?

IV.

Statystyka uczniów.

W klasie	Uczniowie publiczni		Wypadek klasyfikacji pod koniec roku szk.						Na egzaminie poprawczym pod koniec roku szkol.	
	na początku roku szk.	pod koniec	S t o p i e ń						obstali	nie obstali
			celujący	pierwszy	drugi	trzeci	w zawieszaniu	przeszło uczęszczać		
I a	63	54	3	33	5	3	10	9	8	.
I b	63	59	5	23	2	10	19	4	9	.
II a	51	42	4	27	1	1	9	9	7	1
II b	53	49	3	35	2	1	8	4	9	.
III a	39	38	5	24	1	1	7	1	10	.
III b	38	35	6	19	.	.	10	3	5	.
IV a	42	39	.	30	.	.	9	3	2	.
IV b	44	42	4	28	3	3	4	2	9	.
V	60	57	4	31	5	.	17	3	14	.
VI	42	39	1	24	1	3	10	3	1	.
VII	34	28	2	18	2	1	5	6	6	.
VIII	38	34	3	28	2	1	.	4	.	4
Razem	567	516	40	320	24	24	108	51	70	5

P r y w a t y ś c i :

.	14	6	6	.	.	2	.	.	.
---	----	---	---	---	---	---	---	---	---

W porównaniu z rokiem szkolnym 1880 przybyło uczniów publicznych 42, prywatnych 6. Pomędzy tymi znajduje się:

Krajowców	Obco-krajowców	Religii		Wyznania		mówi rodzimym językiem		
		rz.-kat.	gr.-kat.	ewangelickiego	mojszowego	polskim	ruskim	niemieckim
516	14	189	148	1	192	293	148	89

Wiek uczniów pod koniec roku szkolnego w klasie I.

10ty rok u	8 uczniów
11	" " 24 "
12	" " 19 "
13	" " 26 "
14	" " 23 "
15	" " 9 "
16	" " 3 "
17	" " 1 "

Płaciło szkolne	298
Uwolnionych od całego szkolnego . .	231
Uwolnionych od połowy szkolnego .	2
Całoroczne szkolne przyniosło	6536 zlr.
Kwota na stypendya wydana	1235 "

V.

Nabytek tegoroczny.

a) Biblioteka dla nauczycieli.

Religia. Zöllner Johann, Evangelist, Katechetische Predigten.

Filozofia. Nicolas August, Philosophische Studien über das Christenthum, aus dem Französischen übersetzt vom Silvester Hester. Bibliothek padagogischer Klassiker 76—97 Heft.

Historya. Szkic Dziejów Kościoła ruskiego w Polsce. Ranke Leopold, Deutsche Geschichte im Zeitalter der Reformation. Komarnicki Z., Kronika Marcina Galla, przełożona na język polski i objaśniona. Knauss Rudolph, Oesterreichische Länderskitzen. Hałachow A. Istoryczeskaja Xestomatia Nowoho Peryoda Ruskoj Stowennosty. Nowolecki Alexander, Pamiątka podróży po Galicyi i dwudziesto-dniowego pobytu Cesarza Franciszka Józefa I. Oncken, Geschichte in Einzeldarstellungen 22—33 Heft. Giesebrecht Wilhelm, Geschichte der deutschen Kaiserzeit 4—5 Band.

Historya naturalna. Annalen für Physik und Chemie. Wiadomości z nauk przyrodniczych. Pfaudner Leopold Dr. Müller Pouillet's Lehrbuch der Physik und Meteorologie, Dritter Band, Erste Abtheilung.

Filologia i Lingwistyka. Glogger Zygmunt, Ułamek Starożytnego kazania o małżeństwie. Leskien A. Handbuch der altpulgarischen Sprache. Czerkawski Dr. Uwagi o nauce

języka niemieckiego w gimnazyach i szkołach realnych. Schleicher August, Die deutsche Sprache vierte Auflage. Wackernagel Wilhelm, Altdeutsches Handwörterbuch, fünfte Auflage.

Literatura starożytna. L'homond, Urbis Romae viri illustres a Romulo ad Augustum. Ksenofonta Anabasis do użytku szkolnego, objaśnił i wydał Antoni Jerzykoski. Bonitz Hermann, Ueber den Ursprung Homerischer Gedichte. Bonitz Hermann, Platonische Studien.

Literatura nowożytna. Lachmann Karl, Der Nibelunge Noth und die Klage.

Książki szkolne. Jandaurek Julius, Deutsches Lesebuch für die Vte Kl. Hamersky Edward, Wypisy niemieckie na klasę III. Samolewicz Zygmunt, Gramatyka języka łacińskiego, wydanie drugie w 2 egzemplarzach. Trzaskowski Bronisław, Ćwiczenia łacińskie na kl. V. i VI. wydanie drugie przerobione i pomnożone w 2 egzemplarzach. Curtius Jerzy Dr., Gramatyka języka greckiego, opracował Tom. Sternal i Zygm. Samolewicz. Hamersky Edward, Wypisy niemieckie na kl. IV. Schubert Karol, Rys Geografii powszechniej na język polski przełożony przez Dra Jana Lennartowicza. Sokołowski August Dr. Historia powszechna do użytku szkół średnich. Romuald Starkel, Dr. Klung, Geografia powszechna. Romańczuk Julian, Czytanka dla niższych szkół średnich. Cz. I. w 2 egzemplarzach.

Czasopisma. Zeitschrift für das oesterreichische Gymnasialwesen. Szkoła, tygodnik pedagogiczny. Verordnungsblatt des Ministerium für Cultus und Unterricht.

Dzieła rozmaitej treści. Sprawozdanie c. k. kraj. Rady szkolnej o stanie wychowania publicznego w r. 1879 i 1880. Żuliński Józef Dr. Sprawozdanie z wyprawy rolniczej i przemysłowej we Lwowie 1879. Wydział naukowy.

b) Biblioteka dla uczniów.

Hymni sacri in caes. R. Gymnas. Viennae 1880. — Kloss. Zbiór 100 pieśni kościelnych. Lwów. — Jaka praca taka płaca. Brody. — Hoffmann. Szopka czyli przedstawienie jasełek. Lwów 1875. — Ks. L. s. Solecki. Spiewy kościelne na 4 mieszane głosy. Lwów. — Solecki. Spiewy kościelne na 4 mieszane głosy. Lwów. (Partytura). — L Boodese. Spiewy religijne na 1 i 2 jednakowe głosy. Lwów nakładem ks. L. S. zeszyt III. — Szopka czyli przedstawienie jasełek 1878 Lwów. ks. L. S. — Izdebska. Wianek, dziełko poświęcone dorastającej młodzieży,

Warszawa 1879. — P. du Chaillu. Przygody podróżnika i myśliwego. Warszawa 1879. — Lenartowicz. Poszukiwacz barci, przygody osadników. Kraków. — Berthet. Młodzież w pięciu częściach świata. Warszawa 1880. — Kamińska Podróż malownicza po najciekawszych częściach świata. Berlin 1880. — Mayne Reid. Porwana siostra Warszawa 1879. — Mayne Reid. Wygnańcy wlesie. Warszawa 1880. — Mayne Reid. Pobyt w pustyni. Warszawa 1873. — Mercier Mrs. Kampanella. Warszawa 1880. — Teressa-Jadwiga. Ze świata rzeczywistości i fantazyi. Warsz. 1880. — Verné. Zima pośród lodów. Warszawa 1880. — Wędrowka po niebie i ziemi, opowiadania o układzie wszech świata. Warszawa 1873. — Wojcicki. Biblioteczka dziadunia. Warszawa 1879. — Kremer. Dzieła tom X. — Bełcikowski Irydjon. Prelekcyja. — Gustaw i Werter. Prelekcyja. — Krasicki, wojna Chocimska. Biblioteka mrówki. — Niewiarowicz. Wspomnienie o Adamie Mickiewiczu. — Turczyński. Rozbiór dzieł A. Mickiewicza. Lwów 1872. — Rykaczewski. Słownik języka polskiego 2 tom. Berlin 1866. L. S. Pogadanki literackie. Kraków 1855. Nehring. Kurs literatury polskiej dla użytku młodzieży. Poznań. Zimorowicz. Roksolanki B. Mr. — Szymonowicz. Sielanki B. Mr. Nehring. O życiu i pismach Joachima Bielskiego. — Węgierski. Poezye, Warszawa 1871. — B. T. Utwory Zygmunta Krasieńskiego. Poznań 1880. — Stroka, Zygm. Krasieńskiego. Nieboska komedya. — Tarnowski. Komedyje Fredry. Warszawa 1876. — Kubala. Stanisław Orzechowski. — B. Zimorowicz. Hymny na uroczyste święta. — Rzążewski. Studya nad literaturą. XVIII. wieku. Warszawa 1874. — Pilat. O literaturze politycznej sejmu 4letniego. — Rymarkiewicz. Kolebka, dom i grób Kochanowskiego. — Gołombiowski. Mickiewicz odsłoniony i Towiańszczyzna. — Kochanowski. Szachy, B. Mr. — Pauli. Pamiętniki o wyprawie chocimskiej. — Godebski. Obraz Polski pod koniec XVII. wieku. — Pękalski. Uwagi nad podaniem starodawnej pieśni Bogarodzicy. — Michałowski. O życiu i pismach Kraszewskiego. — Reitzenheim. Juljusz Słowacki. — Bełcikowski. Balladyna Słowackiego. — Habura. Pan Tadeusz a Iljada. — Zacharyasiewicz. Sebastyan Klonowicz. — Wisłocki. Kochowskiego Rubus incombustus. — Libelt. Dwaj bracia Sniadeccy. — Wegner. Życie literackie w starożytnym Rzymie. — Selingerowa. Ziemie polskie. — Cybulski. Dziady Mickiewicza. — Wasilewska. Klementyna z Tańskich Hoffmanowa. — Dobrowolski. Życie i liryzm Szekspira. — Piramowicz. Pogląd na czasy i prace. — Wegner. Złote myśli Kraszewskiego. — Chotkowski. Wacław z Potoka Potocki. — Wędrychowski. Słów kilka o Korzeniowskim. — Próchnicki. O życiu Franciszka Karpińskiego. —

Lewestam, Aleksander Fredro. — Kto jest Kraszewski i co zrobił? Warszawa 1878. Krasicki. Monachomachia Bibl. Mrówki. — Przeździecki Pieśń Boga Rodzica. — Widmann. Józef Korzeniowski. — Krasicki. Bajki. Bibl. Mrówki. — Lewes. Dzieje żywota i utworów Goethego — Żywot i korespondencye J. Zana. — Chociszewski. Przyjaciel dzieci 1866. — Bobrzyński. Kazania sejmowe Skargi. — Dwie rzadkości bibliograficzne Marcina Bielskiego. — Miaskowski. Zbiór rytmów. — Siarczyński. Obraz wieku panowania Zygmunta III. — Węclewski. Szymona Szymonowicza sielanki. — Siemiński. Religiność i mistyka Ad. Mickiewicza. — Szujski. Rys dziejów piśmiennictwa świata przedchrześcijańskiego. — Szajnocha. Dzieła, Warszawa 1877. — Szujski. Historii polskiej ksiąg 12. Warszawa 1880. — Zachariasiewicz, Marek Poraj, powieść. Kraków 1867. — Piotrowski. Pamiętniki z pobytu na Syberii. Poznań 1861. — Zawadzki. Literatura w Galicyi. Lwów 1878. — Wermonty. Historia literatury francuzkiej, wydanie 2gie. Poznań 1866. — Kremer. Dzieła XI. XII. — Osiński. Ludwik, Dzieła. Warszawa 1861. — Majorkiewicz Jan. Pisma pomniejszych. Warszawa 1861. — Mecherzyński. Historia literatury polskiej. — Wilczyński. Kłopoty Starego Komendanta. — Kraszewski. Skrypt Fleminga, powieść historyczna. Warszawa 1879. — Syn Jazdona. Kraków 1880. — Pogrobek. Kraków 1880. — Stach. z Konar. Dr. Antoni J. Nowe opowiadania historyczne. Lwów 1878. — Opowiadania historyczne. Lwów 1878. — Kłopoty starego Komend. Sielanki szlacheckie. Lwów 1880. — Sienkiewicz. Pisma. Warszawa 1880. — Kłop. starego Komend. Pamiętniki plotkarza. Lwów 1879. — Nowolecki. Pamiętka podróży Ces. Franc. Józefa I. po Galicyi. — St. Koncur. Misya familijna. Lwów 1880. — St. Koncur. Słomiany wdowiec.

c) Gabinet fizyczny

Podwójny stożek poruszający się pod górę. — Rożek akustyczny. — Waga sprężynowa. — Przyrząd do okazania gromadzenia się elektryczności na powierzchni ciała podług Coulomba. — Bateria termoelektryczna podług Noego. — Sześć rodzajów soczewek na postumentach. — Modele lunet i mikroskopu złożonego. — Model wagi dziesiętnej Neumana. — Declinatorium i Inclinatorium na wspólnej podstawie. — Motor elektryczny Fromenta. — Młotek, Neefa. — Wahadło dwuwrotne podług Katera. — Chińczyk. Rotujący walec Herona. — Wanienka ze szkła. — Kociołek Papina. — Ośm naczyń walcowych dziurkowatych.

d) Gabinet historyi naturalnej.

Astur palumbarius. — Emys europaea. — Pelias berus. —
 Cyprinus Carpio. — Lemnus norvegicus. — Coronella laevis. —
 Salamandra maculata. — Triton cristatus. — Torpedo narke. —
 Amphioxus lanceolatus. — Minerale : Augit, Minphibot, Apatit,
 Baryt, Chalcopyrit, Pyrolusit. — Skale : Diabas, Diorit, Dolerit,
 Gabbro, Granulit, Malaphyr, Phonolith, Syenit.

e) Nauka rysunków.

Figury geometryczne z drutu z podstawkami 38 sztuk. —
 Löffler. Wzory Ornamentyki 24 sztuk. — Roman. Nowe wzory
 Ornamentyki 12 sztuk. — Schräder. Początkowa szkoła rysun-
 ków z wolnej ręki na 12 tablicach. — Schräder. Ścienne tabli-
 ce 12 sztuk.

VI.

Fundusze.

a) Na środki naukowe.

Pozostałość z r. 1880	5 zł. 95 ct.
Taksy od przyjęcia	342 " 30 "
Taksy od duplikatów świadectw	14 " — "
Datek na środki naukowe	566 " — "
Razem	<u>928 zł. 25 ct.</u>

Z tej sumy wydano:

I. Na bibliotekę dla nauczycieli:

Za książki, czasopisma i mapy	184 zł. 63 ct.
Za oprawę książek	91 " 15 "
Na pokrycie innych potrzeb	1 " — "

II. Na bibliotekę dla uczniów:

Za książki i czasopisma	189 zł. 15 ct.
Za oprawę książek	29 " 80 "
Na pokrycie innych potrzeb	8 " — "

III. Na gabinet fizyczny:

Za przyrządy	234 zł. 80 ct.
Na pokrycie innych potrzeb	10 " 17 "

IV. Gabinet historyi naturalnej:

Za okazy	43 zł. 50 ct.
Na pokrycie innych potrzeb	3 " 9 "

V. Nauka rysunków:

Za wzory i przyrządy	35 zł. 40 ct.
Na pokrycie innych potrzeb	— " 76 "
Razem	<u>801 zł. 45 ct.</u>

b) Na wsparcie ubogich uczniów.

Z przeszłego roku pozostało	19 zł. 90 ct.
Hr. Baworowski Józef ofiarował	10 " — "
Landau Juliusz, uczeń klasy III.	5 " — "
Ochocki Tomasz, uczeń klasy VII.	4 " — "
Hotyński Antoni, uczeń klasy II.	2 " 50 "
Ks. Jakób Maliszewski, proboszcz gr. kat. w Kuj- dańcach	5 " — "
Bołoboński Ignacy, uczeń kl. I.	5 " — "
Chłudziński Józef, " kl. VII.	3 " 50 "
Kaczka Joachim, " kl. V.	5 " — "
Bołoboński Józef, " kl. V.	2 " 50 "
Onyszkiewicz Aleksander, uczeń kl. IV.	5 " — "
Za niepotrzebne papiery	3 " — "
Do puszeki wpłynęło	3 " 35 ct.
Razem	<u>73 zł. 75 ct.</u>

Z tego wydano:

Na opłatę szkolną	10 zł. — ct.
Na lekarstwa dla ubożego ucznia	6 " — "
Na odzież dla ubogich uczniów	38 " 80 "
Razem	<u>54 zł. 80 ct.</u>

Pozostaje na rok przyszły 18 zł. 95 ct.

Nadto w Kasie oszczędności jako żelazny kapitał było zeszłego roku 458 zł. 11 ct. wal. austr., co dziś z odsetkami czyni 480 zł. 90 ct. w. a.

VII.

Wynik egzaminu dojrzałości.

	Uczniów		
	publicznych	obcych	razem
Poddało się egzaminowi dojrzałości	34	6	40
Otrzymało chlubne świadectwo dojrzałości	4	1	5
Świadectwo dojrzałości otrzymało	18	2	20
Reprobowano na jeden rok	3	.	3
Reprobowano bez terminu	1	1	2
Reprobowano na pół roku	1	.	1
Przeznaczono do egzaminu poprawczego z jednego przedmiotu	7	1	8
Odstąpił po egzaminie piśmiennym	1	1

Z tutejszych uczniów udaje się:

na teologią	6
na prawo	11
na medycynę	5
na wydział filozoficzny	6
do wojskowości	1
do szkoły agronomicznej	4
na technikę	1

Abituryenci opracowali następujące zagadnienia pisemne:

Tłómaczenie z języka łacińskiego na polski:

Ovidii Metamorphoseon liber IV. v. 432—463.

Tłómaczenie z języka polskiego na łaciński:

Z dzieła W. A. Maciejowskiego: „Piśmiennictwo polskie od czasów najdawniejszych“ od słów: „nauki i sztuki“ do „stała się nauczycielką“. (Wypisy polskie dla klasy VIII, str. 915—916.)

Tłómaczenie z języka greckiego: Plato, Fedon, r. XIV.

Wolne wypracowanie w języku polskim:

O ile słuszném jest zdanie Owidiego: „Differ, habent parvae commoda magna morae?“

Wolne wypracowanie w języku ruskim:

Які гадки и чувства переймають молодця укінчаючого гимназію?

Wolne wypracowanie w języku niemieckim:

Inwiefern ist die Entwicklung des Menschen durch das Klima bedingt?

Z matematyki:

1. Rozwiązać następujące równanie: $\frac{x+2}{20-x} = \frac{x+10}{46-x}$
2. Ktoś ma przez 10 lat pobierać rentę w wysokości 700 złr. rocznie. Za wiele może on ją zaraz odprzedać, jeżeli policzy się procent po $4\frac{1}{4}$?
3. Jak wysoko nad widokregiem stoi wówczas słońce, gdy przedmiot 18.06^m wysoki na poziomej płaszczyźnie rzuca cień 24.4^m długi?

Wiek abiturjentów:

17 lat	n	4
18	" "	6
19	" "	10
20	" "	11
21	" "	3
22	" "	1
24	" "	4
26	" "	1

Z 25 uczniów, których uznano za dojrzałych, kształciło się w tutejszém gimnazjum:

przez	$\frac{1}{2}$ roku	1
"	1 rok	3
"	3 lata	3
"	4 "	3
"	5 "	2
"	6 lat	1
"	7 "	2
"	8 "	12

Chlubne świadectwo dojrzałości otrzymali;

1. Królikowski Szczepan 2. Lubowicz Izydor 3. Piniński Mieczysław	4. Münz Józef 5. Rosenzweig Jakób.

Świadectwa dojrzałości otrzymali:

6. Anastaziewski Mikołaj	16. Miniszewski Józef
7. Baczyński Leon	17. Parnas Max
8. Czubaty Józef	18. Paszkowski Władysław
9. Dereniowski Bolesław	19. Pineles Salomon
10. Drozdowski Stanisław	20. Pokrzywnicki Ludomir
11. Grubryn Ferdynand	21. Spolski Aleksander
12. Jakubowski Wiktor	22. Studziński Michał
13. Kunicki Apolinary	23. Tyszkowski Władysław
14. Lityński Kazimierz	24. Wojtkowski Jan
15. Mićkowski Włodzimierz	25. Zalewski Jan.

Reprobowano na jeden rok 3 abiturientów, na pół roku 1, bez wyznaczenia terminu 2, do poprawczego egzaminu po feriach przeznaczono 8.

VIII.

Kronika gimnazjalna.

Rok szkolny rozpoczęto wezwaniem Ducha św. dnia 1. września.

Do liczby nauczycieli filologicznych przybyli w tym roku pp. Dr. Antoni Kosiba i Andrzej Czyczkiewicz. Pierwszy rzeczywisty nauczyciel z tytułem profesora c. k. gimnazjum w Jaśle, na własną prośbę przeniesiony, drugi zastępca c. k. akad. gimnazjum we Lwowie, mianowany nauczycielem tutejszego zakładu. W skutek czego pp. zastępcy, Emil Urbaniczky przeniesiony do c. k. gimnazjum w Drohobyczu, a Jan Antoni Janik do c. k. wyższej szkoły realnej w Stryju. Zakład poniósł bolesną stratę przez śmierć ś. p. zastępcy Antoniego Schumachera, który po kilkumiesięcznej niemocy dnia 16. listopada w Przemyślu u rodziców życie zakończył. Zmarły odznaczał się gorliwością w dopełnieniu obowiązków nauczycielskich i szeroką wiedzą. Na zastępcę tegoż zamianowała Wys. c. k. krajowa Rada szkolna p. Emila Lityńskiego ukończonego słuchacza wydziału filozoficznego wszechniczy wiedeńskiej. Pan prof. Piotr Lewicki z krótką przerwą prawie przez cały rok ciężko chorował, i obecnie jako rekonwalescent na urlopie bawi. W jego zastępstwie pełni obowiązki nauczycielskie p. Józef Pawłowski ukończony słuchacz wydziału filozoficznego wszechniczy lwowskiej.

Dnia 23. marca rozpoczął c. k. Radca szkolny i Inspektor szkół średnich Wielmożny A. Sołtykiewicz lustracją zakładu, a po hospitacji we wszystkich klasach i na wszystkich przed-

miotach obowiązkowych i nadobowiązkowych, po zwiedzeniu obu bibliotek i gabinetów odbył d. 5. kwietnia konferencyą, na której gorliwą i wydatną pracę członków grona nauczycielskiego około umysłowego i obyczajowego ukształcenia młodzieży z zadowoleniem uznał i cenne skazówki celem dalszego rozwoju zakładu podał.

Dnia 4. października obchodził zakład imieniny Najjaśn. Pana uroczystém nabożeństwem w kościele i cerkwi. Młodzież szkolna przystąpiła w ciągu roku szkolnego trzy razy do św. Sakramentów Pokuty i Ołtarza i odbyto wielkanocne rekolekcyje. Rok szkolny zakończono dnia 15. lipca nabożeństwem w obu świątyniach i rozdaniem świadectw.

Ważniejsze rozporządzenia Wys. c. k. kraj. Rady szkolnej wydane w upłynionym roku szkolnym:

Okólnik z dnia 28. września 1880 r. do l. 9493 z uwiadomieniem, że abituryenci, którzy z powodu słabości lub innych nieprzewidzianych przeszkód nie mogli w terminie po koniec roku szkolnego wyznaczonym do egzaminu dojrzałości przystąpić, mogą cały egzamin ustny, względnie także pisemny, po feryach w terminach i gimnazyach wyznaczonych dla egzaminów dojrzałości poprawczych składać.

Okólnik z dnia 25. listopada, do l. 10902 podający do wiadomości, że w myśl reskryptu Wys. c. k. Ministr. W. i O. z d. 29. września, do l. 15365, abituryentowi, który na powtórnym egzaminie dojrzałości otrzymał z jednego przedmiotu censurę niedostateczną, c. k. kraj. Rada szkolna może pozwolić na wniosek komisji egzaminacyjnej składać egzamin poprawczy z tego przedmiotu, jeżeli tenże po pierwszym niepomyślnym egzaminie jako uczeń zwyczajny w jedném z gimnazyów publicznych klasę VIII. powtórzył.

Okólnik Wys. Prezydium c. k. kraj. Rady szkolnej z d. 18. grudnia, do l. 163 z uwiadomieniem, że J. E. Pan Minister W. i O., reskryptem z d. 13. lipca 1880, do l. 9946, zezwolił, ażeby w szkołach średnich galicyjskich dla spowiedzi i komunii uczniów katolickich wyznaczono w każdym poszczególnym wypadku, popołudniu i następujący poranek, z uchyleniem natenczas lekcyi szkolnych, tudzież ażeby rekolekcyje pasywne odbywały się tak, jak to pierwotnie było zwyczajem — natomiast mają być lekcyje szkolne w sobotę przed i we wtorek po zielonych świętach.

Okólnik z d. 10. stycznia 1881, do l. 13251 z uwiadomieniem, że wypisy niemieckie Juliusza Jandaurka p. t. „Deutsches Lesebuch für die fünfte Klasse der galiz. Mittelschulen“ w wydaniu dokonaniem przez prof. Edwarda Hamerskiego zaliczono w poczet ksiązek do użytku szkolnego dozwolonych.

Okólnik z dnia 25. stycznia 1881 do l. 13430 zawiadomieniem, że dzieło pod napisem „Żywot Zbawiciela świata Pana naszego Jezusa Chrystusa spisany wedle czterech ewangelistów“ poleca się bibliotekom szkół średnich i seminaryów nauczycielskich.

Okólnik z dnia 11. lutego 1881 r. do l. 7259 zawiadomieniem, że „Dra. Ant. Gindelego Dzieje powszechne do wyższych szkół średnich przełożył Michał Markiewicz tom trzeci“ zaliczono w poczet książek dozwolonych do użytku szkolnego.

Okólnik z dnia 5. marca, do l. 1310 zawiadomieniem, że książkę pod tytułem „Chemia dla wyższego gimnazjum ułożył Fr. Tomaszewski“ zaliczono w poczet książek dozwolonych do użytku szkolnego.

Okólnik z dnia 13. marca, do l. 2468, którym się poleca bibliotekom szkół średnich i seminaryów nauczycielskich dzieło Euz. Czerkawskiego „Uwagi o nauce języka niemieckiego w gimnazyjach i szkołach realnych z językiem wykładowym polskim i ruskim“.

Okólnik z dnia 14. marca, do l. 2158, z odpisem reskryptu Wys. c. k. Ministerstwo W. i O. przypominającego, że wykluczenie ucznia klasy średniej, który w dwóch po sobie następujących półroczach stopień trzeci, lub dla złego postępu powtarzając klasę drugi lub trzeci stopień otrzymał, ma się ograniczać tylko do zakładu, którego był uczniem.

Rok szkolny 1882 rozpocznie się dnia 1. września. Zapisy i egzamina wstępne do klasy I. odbywać się będą od 28. do 31. sierpnia, równie też egzamina poprawcze. Uczniowie starający się o przyjęcie do kl. I., którzy poprzednio uczęszczali do publicznej szkoły ludowej, winni wykazać się przed dyrekcją zaświadczeniem téjże szkoły, na którym końcowy ustęp ma opiewać: „Ponieważ uczeń ten zamierza wstąpić do szkoły średniej, przeto wydaje mu się na ten cel niniejsze świadectwo“. Nadto ci uczniowie mają okazać metrykę chrztu lub urodzenia, złożyć 2 złr. 10 ct. taksy od przyjęcia, datek na środki naukowe wysokości 1 złr. i opłatę szkolną albo przy zapisie, albo najdalej w przeciągu miesiąca września. Równie też każdy uczeń nowo wstępujący do gimnazjum obowiązany jest do złożenia zaraz na wstępie 2 złr. 10 ct. taksy od przyjęcia, 1 złr. datku na środki naukowe i opłaty szkolnej w przeciągu miesiąca września, jeśli od niej nie ma uwolnienia. Do złożenia datku w kwocie 1 złr. na środki naukowe są i miejscowi uczniowie obowiązani.

IX.

Lokacya uczniów po koniec II. półrocza.

Klasa I. a.

Stopień celujący:

1. Dniestrzański Stanisław.
2. Kozłowski Romuald.
3. Dembiczak Władysław.

Stopień pierwszy:

4. Landau Jonas Michał.
5. Barącz Grzegorz.
6. Dobrzański Jan.
7. Hořitza Karol.
8. Lewicki Eugeniusz.
9. Booss Karol.
10. Lesiuk Jakób.
11. Mümler Walerian.
12. Atlas Juda.
13. Lewicki Kazimierz.
14. Franzos Schmerl.
15. Kittner Jakób.
16. Stefanciów Mikołaj.
17. Anastaziewski Józef.
18. Sternschuss Israel Juda.
19. Berger Simche.

20. Juffe Leon Juda.
21. Blaustein Jakób.
22. Kirchner Stanisław.
23. Korduba Teodor.
24. Czuby Michał.
25. Choderski Aleksander.
26. Zilz Julian.
27. Frommer Chaim.
28. Hamburger Jan.
29. Janowski Jan.
30. Kümmermann Joël.
31. Derlica Mikołaj.
32. Derlica Teodor.
33. Haudek Michał.
34. Kümmelmann Mendel.
35. Fuchs Leon.
36. Nowicki Michał.

Stopień drugi otrzymało 5,
stopień trzeci 3, do poprawcze-
go egzaminu przeznaczono 10.

Klasa I. b.

Stopień celujący:

1. Simowicz Michał.
2. Madurowicz Maurycy.
3. Matkowski Franciszek.
4. Pulhuj Michał.
5. Tysarski Władysław.

Stopień pierwszy:

6. Chomyszyn Grzegorz.
7. Pakosz Zygmunt.
8. Widajewicz Władysław.
9. Seretny Emilian.
10. Pipes Wilhelm.

11. Hr. Koziobrodzki Antoni.
12. Stein Chaim Hirsch.
13. Werner Jan.
14. Hoszowski Stanisław.
15. Wacnik Michał.
16. Plahner Herman.
17. Pyndus Teodor.
18. Rogalski Adalbert.
19. Wowianka Teodozj.
20. Ostapiuk Stefan.
21. Nagler Dawid.
22. Dankner Henryk.
23. Pragłowski Mieczysław.
24. Nikorowicz Teodor.

25. Unter Baruch.
26. Panzer Józef Baruch.
27. Tereszkiwicz Stefan.
28. Zwergel Jakób.

Stopień drugi otrzymało 2, stopień trzeci 10, do poprawczego egzaminu przeznaczono 19stu.

Klasa II. A.

Stopień celujący :

1. Hankiewicz Mikołaj.
2. Kopytczak Bogdan.
3. Engel Dawid.
4. Hollenberg Henryk.

Stopień pierwszy :

5. Katz Chaim.
6. Friedländer Mendel.
7. Demant Nachum.
8. Horowitz Filip.
9. Białecki Eugeniusz.
10. Hefter Ekiwa Wolf.
11. Heftler Natan.
12. Lesieniecki Włodzimierz.
13. Landes Abraham.
14. Buraczek Julian.
15. Buraczek Leon.
16. Jawetz Michał.

17. Engel Berl.
18. Rosenzweig Wilhelm.
19. Weissberg Leon.
20. Gottwald Emil.
21. Czubaty Dymitr.
22. Goldner Ignacy.
23. Kruszelnicki Antoni.
24. Bryliński Kazimierz.
25. Freudman Samuel.
26. Brückmann Aleksander.
27. Lityński Józef.
28. Auerbach Fischel.
29. Katz Aaron.
30. Struchmańczuk August.
31. Zacharyów Inocenty.

Stopień drugi otrzymał 1, stopień trzeci 1, do poprawczego egzaminu przeznaczono 9.

Klasa II. B.

Stopień celujący :

1. Łużnicki Leonidas.
2. Kromb Marcin.
3. Weissberg Leon.

Stopień pierwszy :

4. Skibniewski Zygmunt.
5. Nazarkiewicz Jan.
6. Wszelaczyński Szczepan.
7. Preiss Berl.
8. Parnass Józef.
9. Münz Lazarus.
10. Rathaus Berl.
11. Sperber Jakób.
12. Wilczek Mieczysław.
13. Sternberg Neumann.
14. Winter Juliusz.
15. Pierożyński Oktaw.

16. Nazarkiewicz Ludwik.
17. Niemczewski Michał.
18. Mizes Israel.
19. Bilwin Witold.
20. Szczepanowski Jan.
21. Stefanicki Marcin.
22. Stachiewicz Stanisław.
23. Thumin Józef.
24. Szalaj Stanisław.
25. Silber Simche.
26. Niedzielski Józef.
27. Tracz Mikołaj.
28. Roth Salomon.
29. Scharf Izak.
30. Popiel Mieczysław.
31. Krynicki Włodzimierz.
32. Berger Leib.
33. Baczyński Julian.

34. Sadliński Adam.
35. Czapliński Leon.
36. Piotrowski Waleryan.
37. Popiel Stanisław.
38. Ochocki Roman.

Stopień drugi otrzymało 2, stopień trzeci 1 uczeń, do egzaminu poprawczego przeznaczono 8 uczniów.

Klasa III. A.

Stopień celujący :

1. Brówka Michał.
2. Hochmann Chune.
3. Moskwa Franciszek.
4. Beerenblum Naftali.
5. Czerniawski Jan.

Stopień pierwszy :

6. Beigel Wolf.
7. Beerenblum Markus.
8. Korolik Tomasz.
9. Małaczyński Roman.
10. Dobrowolski Aleksander.
11. Bundyk Adolf.
12. Krell Aba.
13. Horodyski Leon.
14. Dąbrowski Teofil.
15. Fell Jakób.
16. Horovitz Efraim.

17. Kowalski Andrzej.
18. Hoszowski Bronisław.
19. Kłym Andrzej.
20. Kleiner Juda.
21. Goldberg Józef.
22. Axelrad Phöbus.
23. Martyniuk Andrzej.
24. Breitenbaum Salomon.
25. Katz Rudolf.
26. Landau Aaron.
27. Godel Aleksander.
28. Biedermann Julian.
29. Ochsenhorn Hermann.

Stopień drugi otrzymał 1 uczeń, stopień trzeci 1 uczeń, do egzaminu poprawczego przeznaczono 7 uczniów.

Klasa III. B.

Stopień celujący :

1. Czerwiński Karol.
2. Sadowski Włodzimierz.
3. Werner Wilhelm.
4. Steinhardt Izydor.
5. Weinsaft Dawid.
6. Türkel Samuel.

Stopień pierwszy :

7. Towarnicki Marcin.
8. Rozdolski Epifaniusz.
9. Zakrzewski Józef.
10. Piątkiewicz Tadeusz.
11. Frisch Juda.
12. Sieczyński Dyonizy.
13. Wagschall Hermann.

14. Schiffermann Hirsch.
15. Pawelski Jan.
16. Polański Ignacy.
17. Plasker Ozyasz.
18. Pollak Abraham.
19. Rajterowski Jan.
20. Towarnicki Jan.
21. Stromwasser Salomon.
22. Tyszkowski Zygmunt.
23. Dyszkiewicz Tadeusz.
24. Orobkiewicz Jan.
25. Rozdolski Dymitr.

Do egzaminu poprawczego przeznaczono 10 uczniów.

Klasa IV. a.

Stopień pierwszy:

1. Nussbrecher Leib.
2. Kopytczak Włodzimierz.
3. Feiles Karol.
4. Mochnacki Włodzimierz.
5. Frantz Henryk.
6. Kátz Józef.
7. Kulaszka Julian.
8. Kiweluk Jan.
9. Wiśniowski Feliks.
10. Mantel Teodor.
11. Curkowski Jan.
12. Biłous Mikołaj.
13. Chojecki Kazimierz.
14. Fruchtman Chune.
15. Epstein Mojżesz.

16. Baczyński Aryan.
 17. Hochhaus Leib.
 18. Dolnicki Aleksander.
 19. Łohiński Roman.
 20. Mroczkowski Stanisław.
 21. Hankiewicz Jan.
 22. Ujejski Stanisław.
 23. Silbermann Saul.
 24. Stromwasser Berisch.
 25. Blemer Chaim.
 26. Niemczewski Stanisław.
 27. Pakosz Maryan.
 28. Rosen Filip.
 29. Belemer Selig.
 30. Sommer Leon.
- Do egzaminu poprawczego 9.

Klasa IV. B.

a) Stopień celujący:

1. Łacek Maryan.
2. Stesłowicz Władysław.
3. Nawrocki Jan.
4. Harmacij Jan.

b) Stopień pierwszy:

5. Augenblick Izidor.
6. Serkowski Józef.
7. Gelbardt Jakób.
8. Mohilowski Piotr.
9. Jawetz Leib.
10. Jampoler Salomon.
11. Metall Hermann.
12. Onyszkiewicz Jerzy.
13. Strzelbicki Teodor.
14. Teitelbaum Jakób.
15. Sadowski Michał.
16. Kopczyński Jan.

17. Orosz Władysław.
18. Promiński Kazimierz.
19. Melbechowski Aleksander.
20. Korduba Mikołaj.
21. Marbach Jakób.
22. Czajkowski Jan.
23. Jasiński Michał.
24. Potocki Tadeusz.
25. Szpytko Ignacy.
26. Zawistowski Franciszek.
27. Brzezina Eugeniusz.
28. Karniewski Adam.
29. Lille Osias.
30. Lewicki Julian.
31. Szamota Emil.
32. Biederman Aleksander.

Do egzaminu poprawczego 4
uczniów.

Klasa V.

a) Stopień celujący:

1. Wróblewski Józef.
2. Sternklar Leon.
3. Fischer Adolf.
4. Zobków Michał.

b) Stopień pierwszy:

5. Tyszkowski Stanisław.
6. Auerbach Szymon.
7. Rosenfeld Zygmunt.
8. Gątkiewicz Feliks.

9. Lubowicz Michał.
10. Königsberg Jakób.
11. Morgenroth Szymon.
12. Malicki Józef.
13. Harasymów Antoni.
14. Barącz Jan.
15. Zarzycki Orest.
16. Parnass Emanuel.
17. Dobrowolski Stanisław.
18. Ścisłowski Józef.
19. Zawistowski Józef.
20. Garfein Salamon.
21. Rosen Joachim.
22. Dankner Michał.
23. Springwald Stanisław.

24. Blumenfeld Aleksander.
 25. Wołoszyn Teodor.
 26. Hr. Koziembrodzki Ludwik.
 27. Tabaczyński Marjan.
 28. Kowalski Antoni.
 29. Unsing Gustaw.
 30. Czubaty Onufry.
 31. Marak Jan.
 32. Altmann Schmerl.
 33. Cichulski Witold.
 34. Margulies Samuel.
 35. Rosenberg Ludwik.
- Stopień drugi otrzymało 5, do egzaminu poprawczego przeznaczono 17 uczniów.

Klasa VI.

Stopień celujący:

1. Münz Ozyasz.

Stopień pierwszy:

2. Cebrowski Wiktor.
3. Strzelbicki Antoni.
4. Zimmermann Saul.
5. Załużny Leon.
6. Szankowski Włodzimierz.
7. Biliński Klaudyusz.
8. Turski Ferdynand.
9. Keller Rajmund.
10. Kofler Herman.
11. Pragłowski Józef.
12. Dawidowski Maryan.
13. Lercher Ludwik.
14. Zimmermann Natan.

15. Sygall Abraham.
16. Lisikiewicz Kazimierz.
17. Ingwer Izydor.
18. Dyczkowski Grzegorz.
19. Gawacki Emil.
20. Skowroński Jan.
21. Wakuliński Dyonizy.
22. Baczyński Eustachy.
23. Biederman Stanisław.
24. Piątkiewicz Rościsław.
25. Zawistowski Kazimierz.

Stopień drugi otrzymał 1, stopień trzeci otrzymało 3, do egzaminu poprawczego przeznaczono 10.

Klasa VII.

Stopień celujący:

1. Blaustein Salomon.
2. Saphir Józef.

Stopień pierwszy:

3. Dawczyński Józef.
4. Pohorecki Władysław.
5. Czubaty Mikołaj.
6. Reissberg Izaak.

7. Tyszkowski Leon.
8. Bielecki Leopold.
9. Rosenfeld Józef.
10. Kümmelmann Obadya.
11. Grek Michał.
12. Fuchs Leon.
13. Zakrzewski Tadeusz.
14. Wolański Aleksander.
15. Auerhahn Mayer.

16. Puntschert Stanisław.
17. Frantz Ludwik.
18. Mossora Michał.
19. Stolzman Naftali.
20. Ochocki Tomasz.

Stopień drugi otrzymało 2 uczniów, stopień trzeci 1, do egzaminu poprawcz. po wakacjach przeznaczono 5 uczniów.

Klasa VIII.

Stopień celujący :

1. Królikowski Szczepan.
2. Münz Józef.
3. Rosenzweig Jakób.

Stopień pierwszy :

4. Lubowicz Izydor.
5. Tyszkowski Władysław.
6. Grubryn Ferdynand
7. Lityński Kazimierz.
8. Pokrzywnicki Ludomir.
9. Jakubowski Wiktor.
10. Dereniowski Bolesław.
11. Pineles Salomon.
12. Rosenzweig Arnold.
13. Mićkowski Włodzimierz.
14. Niemeksza Władysław.
15. Paszkowski Władysław.
16. Czubaty Józef.

17. Spolski Aleksander.
18. Baczyński Leon.
19. Wojtkowski Jan.
20. Baczyński Kornel.
21. Heyman Stanisław.
22. Anastaziewski Mikołaj.
23. Kunicki Apolinary.
24. Mikucki Julian.
25. Miniszewski Józef.
26. Studziński Michał.
27. Kupezyński Grzegórz.
28. Drozdowski Stanisław.
29. Fedorowicz Leon.
30. Wacyk Jakób.
31. Philipp Kornel.

Stopień drugi otrzymało 2 uczniów, stopień trzeci 1 uczeń.

